

Genealogische en Heemkundige
Kring
Vaertlinck

VZW

Contactblad van de Werkgroep Genealogie en Heemkunde
Willebroek

Willebroeck - De Vaert
Willebroeck - De Vaert

Driemaandelijks tijdschrift

5de jaargang – Nr 3 januari – februari – maart 2010

Verantwoordelijke uitgever: Gust VAN AUWENIS, Dendermondsesteenweg 204 b202, 2830 Willebroek

Genealogische en Heemkundige Kring

“VAERTLINCK” vzw

Secretariaat p.a. René PATTYN

Molenweg 24

2830 Willebroek

Tel.: 03/886.92.44

E-mail : rene.pattyn@telenet.be

E-mail : guvanau@telenet.be

Bankrek.: 068-2318314-41

Erkende culturele vereniging Willebroek : culw083

Vzw-ondernemingsnummer : 0881.351.205

De vereniging staat los van alle filosofische en ideologische strekkingen.

Bestuursleden :

Gust VAN AUWENIS	Voorzitter	Dendermondsestwg 204	2830 Willebroek	03/886.85.54
René PATTYN	Secretaris	Molenweg 24	2830 Willebroek	03/886.92.44
Guido VAN HUMBEECK	Penningmeester	Joz. Wautersstraat 125-1	2830 Willebroek	03/886.04.75
Leon BERNAERTS	Bestuurslid	Eikenstraat 20	2840 Reet	03/888.21.83
Flor COOLS	Bestuurslid	Vijvershof 2	2830 Willebroek	03/886.69.98
Gary MANTIERS	Bestuurslid	Groene Laan 38-3B	2830 Willebroek	03/886.65.26
Jan PEETERS	Bestuurslid	Pullaar 270	2870 Breendonk	0477/626984
Kevin POLFLIET	Bestuurslid	Jan Blockxlaan 7	2630 Aartselaar	03/877.59.55
Silvain SPAEPEN	Bestuurslid	Geuzenstraat 17	2830 Willebroek	03/886.59.75
Eric VAN WINGHE	Bestuurslid	Mispelweg 41	2830 Willebroek	03/886.78.82

Abonnement : 16,00 € door storting of overschrijving op rekening nr **068-2318314-41** van
“Vaertlinck” vzw, 2830 Willebroek

Afzonderlijke nummers : 5,00 €

Contactadres: René PATTYN, Molenweg 24, 2830 Willebroek

Website : <http://www.vaertlinck.be>

E-mail: vaertlinck@telenet.be

ISSN 1782-2785

Lid van :

Koninklijke Vereniging voor
Natuur- en Stedenschoon vzw

*Geachte mevrouw
Geachte heer*

*Het bestuur van de genealogische en heemkundige
kring VAERTLINCK wenst u en tevens al zijn
lezers, sponsors en sympathisanten voor het jaar
2010*

een

**Zalig Kerstfeest
en een
Gelukkig Nieuwjaar**

POLITIEK SOCIALISTISCH + DIEPGELOVIG CHRISTEN : MOET KUNNEN !

De recentelijk overleden ere-burgemeester van Willebroek, Louis Van Ighem was **én** overtuigd socialist **én** van jongsaftaan een pratikerende christen.

Ik kende hem reeds in zijn jeugdijaren te Tisselt: wij hebben in dezelfde gemeenteschool ons lager onderwijs gekregen.

Toen ik in 1944 te Tisselt een afdeling van de K.S.A. (katholieke studentenactie) had opgericht werd Louis er lid van. Samen zijn wij met een twintigtal medeleden in 1948 naar het K.S.A.-kamp geweest te Westerlo n.a.v. de herdenking van de Boerenkrijg van 1798.

Na het lager onderwijs te Tisselt vervolgde Louis zijn lager middelbaar te Willebroek (aan de 'Ecole Moyenne') en het hoger middelbaar aan het Koninklijk Atheneum te Boom.

Hoger onderwijs kreeg hij aan de Middelbare Normaalschool te Gent om regent lichamelijke opvoeding en kinesitherapeut te worden. Na het behalen van zijn diploma's werd hij leraar lichamelijke opvoeding te Boom (Kon. Atheneum) en te Bornem (Rijksmiddelbare School).

Louis, afkomstig uit een eenvoudig, werkzaam arbeidersgezin, en zelf van nature zeer sportief, kon door zijn leraarsopvoeding **én** theoretisch **én** praktisch de jongeren warm maken voor diverse sportactiviteiten.

Met gemeentepolitiek is hij zich intens gaan inzetten vanaf 1970: hij was het enige socialistisch gemeenteraadslid in zijn geboortedorp Tisselt (waar sinds 1946 de C.V.P.-er Jozef Van der Taelen burgemeester was).

Na de fusie van

Tisselt met Willebroek anno 1976, werd Louis eerste schepen en schepen van sport, landbouw en coördinatie met de fusiegemeenten. Hij zou dat blijven tot 3 juli 1991.

Burgemeester zou hij zijn van 4 juli 1991 tot april 1999. De vijfde socialistische burgemeester van Willebroek, na August Van Landeghem, Gaston Fromont, Jan Van Winghe en Hugo Adriaensens.

Foto: Louis in het gezelschap van Jan Van Winghe en Hugo Adriaensens

Louis Van Ighem was ijverig als weinig anderen. Hoeveel tijd heeft hij niet te Willebroek op het gemeentehuis gewerkt. Maar ook overal present waar men hem verwachtte: om een toespraak te houden, lintjes te knippen, naar de omstaanders te luisteren, het hele sociale gebeuren mee te beleven. Kalm en aandachtig luisterde hij naar vragen en grieven van de gewone mensen, van welke politieke strekking ook, niet zozeer om politieke redenen als wel om het menselijke contact en de eventuele hulpverlening. Na zijn ontslag als burgemeester bleef Louis nog lid van het partijbestuur SP.A Willebroek en voorzitter van de SP.A-gepensioneerdenafdeling Tisselt en bestuurslid van verschillende verenigingen. En aan sport bleef hij zich interesseren.

Louis Van Ighem, geboren te Tisselt op 14 augustus 1933 en overleden in het A.Z. Middelheim te Antwerpen op 16 oktober 2009, is voor velen die hem van nabij hebben gekend een beminnelijke man geweest. Sympathiek want vriendelijk en gediensig. Ontroerend is het uitgedrukt op zijn herinneringsprentje.

Groots was het afscheid van de ere-burgervader. Velen gingen hun medevoelen uiten en het rouwregister tekenen op het gemeentehuis te Willebroek daags voor de kerkelijke uitvaart in Tisselt op zaterdag 24 oktober. De Sint-Janskerk zat afgeladen vol. Treffend waren de beschouwingen van de terecht gewaardeerde voorganger, leke-pastor Jan Verbruggen:

‘Toen Louis politiek actief werd, eerst als gemeenteraadslid in Tisselt en later als schepen en burgemeester van Willebroek bleef hij gefocust op de universele waardigheid van ieder mens. Hij was beschikbaar voor de kleine man en velen hebben dan ook beroep gedaan op zijn sociaal en politiek dienstbetoon. Welke overtuiging voor iemand richtinggevend was, deed er voor Louis niet toe. In deze optiek krijgt ook zijn gastvrijheid en inzet voor anderen bestaansrecht. Altijd gereed om te helpen, steeds een warm welkom, een attent gebaar, een gevat woord, een plaatsje aan tafel’.

Lovend om zijn werk én als schoolleerkracht én als politicus waren ook de woorden die de huidige burgemeester Marc De Laet (SP.A) uitsprak tijdens de kerkelijke uitvaart.

Hoe ouder Louis werd, door zijn sportieve, sociale en politieke engagementen hoe meer hij te kampen had met vermoeidheid. Daarbij kwamen nog vele gezondheidszorgen. Vele dagen heeft hij moeten doorbrengen in verschillende ziekenhuizen.

Gelukkig heeft hij ontzettend veel steun gekregen van zijn lieve zus Marie-Jeanne, bij wie hij kon inwonen. Marie-Jeanne (en ook haar dochter Katelijne) heeft hem verzorgd en bijgestaan als een engel. Marie-Jeanne begeleidde hem ook jaar na jaar als hij in juli op vakantie trok naar het Spaanse Tossa, een badplaats aan de Costa Brava (zelfs nog dit jaar).

Op Louis' herdenkingsprentje staat zijn foto omsierd met de twee symbolen van zijn levensidealen: de roos van het socialisme en het kruisje. Om de hals droeg hij de iconen van zijn idealen: christen én socialist. Misschien dat vele socialisten en vele christenen liever hadden gehad dat hij had gekozen: of het ene of het andere. Maar: én politiek socialist én overtuigd christen, het moet kunnen. Louis Van Ighem heeft het door **én** zijn sociale bewogenheid **én** zijn christelijke geloofshouding bewezen : het kan.

Herman-Emiel Mertens

De boer en de baron

Een 18de eeuwse pachtgeschiedenis in Willebroek

Deel 2

Wat voorafging: Van 1723 tot 1741 pachtte Jan Carel Bemis in Willebroek 15 bunders landbouwgrond en beemden van baron de Gottignies. In de jaren 1730 kreeg JC Bemis financiële problemen zodat hij de pacht niet meer kon betalen. In 1741 moest hij al zijn goederen en gewassen openbaar verkopen om zijn schulden aan de baron te voldoen. Daarop nam Peter Bemis, zoon van Jan Carel, de pachtgronden over van zijn vader.

Nu de (financiële) plooiën tussen de familie Bemis en baron Lancelot François de Gottignies zijn gladgestreken, lijkt de verhouding tussen pachter en pachtheer weer opperbest. Toch valt op dat Peter Bemis de 380 gulden huurgeld voor het eerste jaar pacht (1742) pas in 1744 betaalt. De pacht van 1743 volgt in 1745, maar in 1746 betaalt Peter Bemis helemaal niets. En daar is een specifieke reden voor.

Overmacht

Sinds 1740 woedt in Europa de Oostenrijkse Successie-oorlog. Na de dood van Keizer Karel VI besteedde zijn dochter Maria Theresia de troon. Een aantal andere troonpretendenten betwistten die opvolging en dat leidde tot een zoveelste Europees conflict dat ook in onze gewesten werd uitgevochten. In 1745-1746 loopt het Franse leger onder leiding van maarschalk Maurits van Saksen de Oostenrijkse Nederlanden onder de voet. De hele regio komt onder Frans bestuur te staan en overal worden troepen gelegerd, ook in Willebroek. De soldaten eisen onder meer haver en hooi op voor hun paarden. En dat zal Peter Bemis geweten hebben.

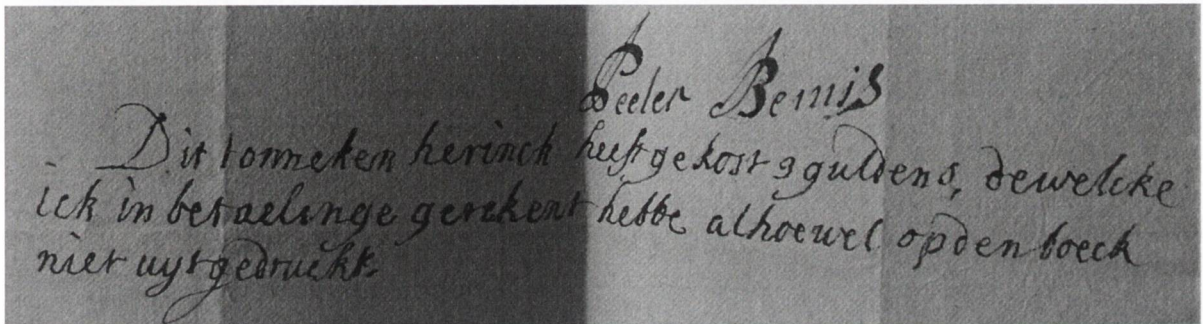
Dat blijkt uit een 'schadeclaim' uit 1747 met de "Pretentien geformeert door Peeter Bemis over de schaede etc die hij seght geleden te hebben op de goederen bij hem in huere gehouden van den Heer Baron van Gottignies etc, ende zijn als volgt: ierst ten Jaere 1746 verloren op het groot ende clijn broeck ende hofhaeghe t'saemen groot 7 B(unders) door de Fransche peerden ende caissons 70 voederen hoije genomen a 22 guldens per voeder = 1540 (guldens). Item heeft hij ten selven jaere verobligeert geweest sijn terwe ende core gewassen op omtrent 4.5 B landts te voeren in den messingh ter oorsaecke de selve soodaenigh geschonden waeren waerdoor hij heeft verloren ten minsten 350 guldens. Item is hem vernietigt ende ontnomen door de fransche 2.5 D(agwant) Brempt tot het maecken van cabaenen waervoor hem waren geboden 200 guldens dus 200 guldens."

Erst ten Jaere 1746 verloren op het groot
dud clijn broeck ende hofhaeghe t'saemen
groot 7 B. door de Fransche peerden ende
Caissons 70 voederen hoije genomen a 22
guldens per voeder = 1540 0

En zo zijn er nog een aantal andere schadeposten, alles samen voor een bedrag van 2600 gulden.

Opmerkelijk is het hoge schadebedrag voor de 7 bunders hooiland: 1540 gulden, dat maakt 220 gulden per bunder, terwijl de normale prijs voor een bunder hooiland maar rond de 60 gulden lag. Hebben we hier te maken met een klassiek geval van ‘overschatting’ van schade – zoals dat ook nu nog wel eens gebeurt als mensen een beroep doen op de verzekering – of heeft hij meer hooi moeten leveren dan op de vermelde 7 bunders stond? Hoe dan ook: als de inkomsten van de gronden in ‘goede jaren’ van dezelfde grootteorde waren, dan zou de 380 gulden pacht per jaar eigenlijk geen enkel probleem mogen vormen.

Het is twijfelachtig of Peter Bemis ooit vergoed is voor de geleden schade. Maar ten gevolge van deze overmacht heeft hij in 1746 in ieder geval geen huurgeld betaald aan baron de Gottignies. Als tegemoetkoming verleent die hem trouwens een eenmalige vermindering op de jaarpacht van 225 gulden. Bemis lijkt daarmee zeer in zijn nopjes, want hij schrijft prompt een bedankingsbrief: “*Naer het wenschen van een saelighen vasten naer ziele ende lichaem sende ik U.E ock met den brengher deser eene achtendelen bodtmans goedt. (...) ende waer het saeke dat mijn heer nog van doen hdt oft uwen soen, soo doet mij maer tijen oft schrijft mij maer*”. Wat hij bedoelt met het ‘bodtmans goedt’ blijkt in het post scriptum, waar hij fijntjes meldt: “*Dit tonneken herinck heeft gekost 9 guldens, dewelcke ick in betaelinge gerekent hebbe alhoewel op den boeck niet uytgedruckt*”¹

Deeler Bemis
Dit tonneken herinck heeft gekost 9 guldens, dewelcke ick in betaelinge gerekent hebbe alhoewel op den boeck niet uytgedruckt

Echt op zwart zaad zal Peter Bemis in die periode trouwens wel niet gezeten hebben, getuige zijn eigendommen vermeld in de Fiscale Telling van 1747 (zie hoger).

Achteruitgeboerd

Of de opeisingen van het Franse leger er is iets mee te maken hebben, is niet bekend, maar de volgende jaren betaalt Peter Bemis weliswaar geregeld pacht, maar met mondjesmaat, zodat hij snel achterop geraakt met de huur. Pas in de loop van 1750 heeft hij de (verminderde) pachtsom van 1746 volledig vereffend. In de jaren 1750 lijkt het hem wat meer voor de wind te gaan, maar de achterstand haalt hij toch niet in, zodat hij in 1764 nog altijd de pacht van 1759 aan het afbetalen is.

Niet echt een voorbeeldige huurder dus en daarom komt zijn ‘sollicitatie-demarche’ van dat jaar niet alleen onverwacht maar ook wat ongeloofwaardig over. In een brief van 12 november 1764 schrijft hij aan baron Lancelot-Ignace de Gottignies²: “*Mijn Heer, alsoo ick verstaen hebbe als De*

¹ OGA Willebroek, Inv. 123, Brief van Peter Bemis aan Baron Lancelot François de Gottignies, dd 16.02.1747

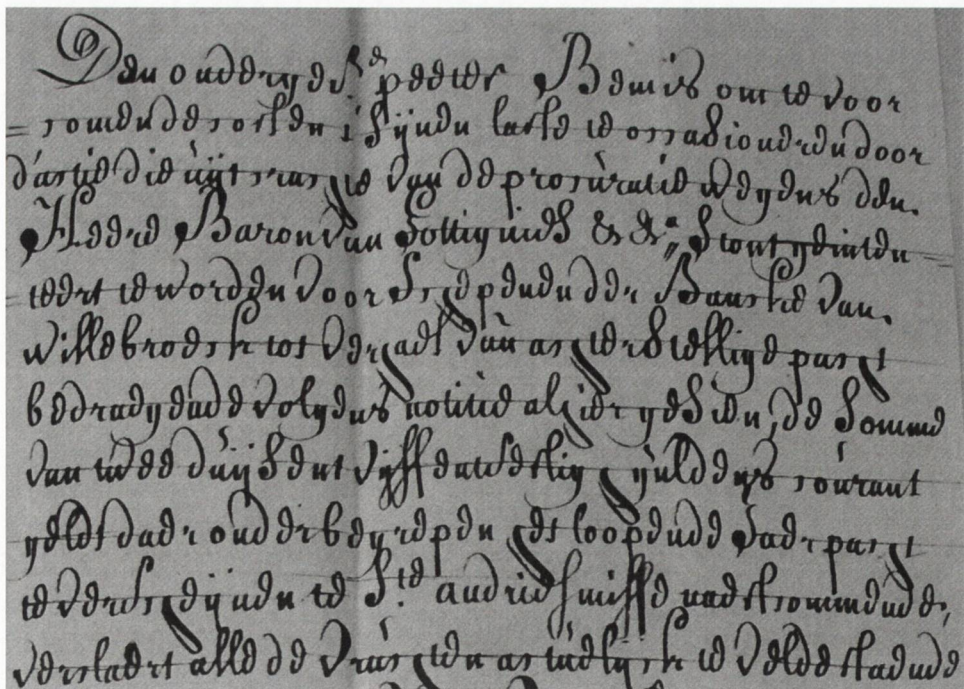
² Diens vader Lancelot-François was ondertussen al enkele jaren overleden (in 1748).

Cock U.E. voorganger³ tot Londerzeel is overleden, soo ben ick ondergeschr(evene) mijnen dienst presenterende om het selve te bedienen als U.E. my daer voor soude cappabel kennen". En hij voegt er nog aan toe: "Ick soude U.E. selver commen sprecken maer het is my onmogelijck om redenen datter soo veel opperwater is aende peperstraet ende zieldijck dat wy moeten dagelycx wercken met 20 menschen, maar het water begint nu wat te vallen". Het lijkt een beetje op een geval van de stroper die boswachter wil worden. We vernemen daar later dan ook niets meer over. Peter Bemis blijft dus gewoon pachter van de baron de Gottignies en blijft achteruitboeren met zijn huurgeld. Pas eind 1766 is de pacht van 1760 en 1761 betaald. En dan vindt de baron het blijkbaar welletjes.

Het begin van het einde

In de zomer van 1767 eist baron de Gottignies dat Peter Bemis zijn oogst openbaar laat verkopen om een deel van de ondertussen ruim 2000 gulden pacht schuld te vereffenen. In eerste instantie geeft hij notaris Jan De Maeyer de opdracht om de zaak af te handelen: "Wij onderges(revene) constitueren de procureur J. De Maeyer om in onsen Naem ende van onsen weghe[n] voor die schepenen der Bancke van Willebroeck te actioneren Peeter Bemis innegesetende der voorsc. Baronnie ten betaelinghe van sijne achterstallige landpacht mitsgaders om in cas van oppositie ofte debayde saecke daeruyt te resulieren ten diffinitiven te vervolghen alles met advoy ende ratificatie i(n) forma gelovende ende verbindende etc actum 27 juny 1767. (ondertekend door 'Den baron van Gottignies')"⁴

Toch is het niet procureur De Maeyer, maar notaris Mensinck, drossaard en rentmeester in Gooik (een van de heerlijkheden van de baron), die Peter Bemis – willens nillens – tot een akkoord dwingt om de oogst te verkopen: "Den onderget(ekende) peeter Bemis om te voorcomen de kosten t'sijnen laste te occasioneren door d'actie die uijt crachte van de procuratie wegens den Heere Baron van Gottignies etc etc stont geintendeert te worden voor schepenen der Bancke van Willebroeck tot verhael van achterstallige pacht bedraghende volgens notitie alhier gesien de somme van twee duysent vijffendertig guldens courant gelds daer onderbegrepen het loopende jaer pacht te verscheynen te Ste Andriesmisse naestcommende, verclaert alle de vruchten actueelijck te velde staende op de landen bij hem vande voormelden heere in huere gehouden ende aldus sijnen geheelen oost tot recouvre der gesejde

³ Voorganger: hier in de betekenis van de man die namens een landheer diens pachters bezoekt ter inning van de pachtgelden, niet te verwarren met de rentmeester, die ook de boekhouding doet.

⁴ OGA Willebroek, Inv. 123, Procuratiebrief van baron Lancelot Ignace de Gottignies aan notaris De Maeyer, dd. 27.06.1767

achterstallige pacht aenden voors. Heere Baron van Gottignies te cederen ende te transporteren hetgene den notaris J.H. Mensinck ten behoeve vanden selven heere is accepterende hem permitterende de geseyde vruchten t' zij op desselfs ofte des ondergesc. naems publieckelijck aende meestbiedende te vercoopen gelijk oock om de penningen daer van te proveneren door eenen neutrale persoon bij den meergeseyden heere te commiteren innegevoorderd ende ontfangen te worden om te valideren op de voors. Schulds, afgetrocken de costen der te doene vercoopinge ende tantiem gelovende ende verbindende etc actum Willebroeck 3 july 1767.” (Getekend: Peeter Bemis en JH Mensinck).⁵

Kort daarna geeft de baron de opdracht tot openbare verkoop blijkbaar door aan griffier en rentmeester Cornelis Van Grootven. Die antwoordt op 9 juli: *”Ick (hebbe) d’heer gehadt van UE missive vanden 7de deser maendt seer wel ontfangen te hebben met de procuratie, ende hebbe pr. Bemis daer over gesproken oft hij wilde laeten vercopen op synen naem, ofte wel dat ick sal vercoopen op UE naem, waer op pr Bemis mij geen bescheet en heeft gegeven, als seggende als dat hij eene merckelijcke pretentie was hebbende tot UE laste, ende heeft oock geseyt als dat hij naer Brussel soude gaen om UE daer over te spreken.”*

Peter Bemis krijgt dus het mes op de keel: of vrijwillig laten verkopen, of onder dwang (met alle kosten vandien). Ondanks zijn eerder gegeven akkoord, blijft hij zich toch verzetten tegen de verkoop en verwijst hij naar ‘pretentieën’ die hij nog zou hebben (mogelijk nog altijd in verband met de schade door ‘afwijding’ in 1746). Op 10 juli schrijft de rentmeester opnieuw een brief aan de baron, waarin hij meldt: *“Alsoo de huysvrouwe van peter Bemis mij heeft aensocht van UE te schrijven oft dat UE aen haer niet en soude willen laeten dry dachtwant coren met dry dachtwanden bempt om fouragie voor haer beesten, ende Bemis en is noch niet thuisgecomen, soo en wete niet waer den selven naertoe is, ick sal hier op antwoord verwachten en de in cas van geen antwoord, dan sal ick voortsgaen met de vercoopinge”.*

Of Peter Bemis werkelijk ‘vermist’ is en waar hij dan naartoe was, zullen we nooit weten, maar de verkoop gaat alleszins door: de ‘hertegraenen’ (koren, tarwe) en het hooigras op 14 juli 1767 en later in de zomer de ‘wecke vruchten’, het vlas en de ‘patatten’. Peter Bemis is ondertussen weer opgedoken en toont zich constructief en behulpzaam.⁶ Alles samen brengt de verkoop zo’n 900 gulden op. Daarmee zijn alle schulden dus nog lang niet afbetaald, en de baron besluit nu voorgoed komaf te maken met zijn pachter en de pachtovereenkomst te beëindigen.

Daarbij speelt de slimme (of sluwe?) rentmeester van Grootven opnieuw een belangrijke rol. Al in de zomer van 1767 wist hij dat de baron de pacht wou opzeggen, maar hij raadt hem aan *“van daer mede niet haestigh te sijn tot datmen sal sien hoe dat gaen sal, ick sal UE wel eenen goeden pachter besorgen, ten waere UE eenigh landt wilde laeten aen Bemis, ick sal UE schrijven soo haest als de graenen ende het hoygras sal sijn vercocht”.*⁷

Op 9 november 1767 laat Van Grootven aan de baron het volgende weten: *“Ick hebbe D’Heer UE te schrijven als dat peeter Bemis UE pachter noch altijd besigh is met sijn landt gereet te maecken om te besaeyen met coren, soo soude geraeden vinden als dat UE de opsegginge van sijn landt maer en soude doen naer Ste. Andries”.* De suggestie is: als u Bemis nu zijn opzeg geeft, bestaat het risico dat hij zijn werk op uw gronden verwaarloost, dus laat hem nog maar even verder doen zonder dat hij zich van enig onheil bewust is. En in een adem voegt hij eraan toe: *“ende als UE van intentie is vande*

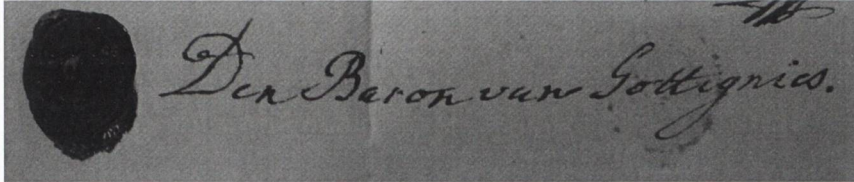
⁵ Ibidem, Akte van consent van Peter Bemis inzake de verkoop van zijn oogst, dd 03.07.1767

⁶ OGA Willebroek, Inv. 123, Brief van Cornelis Van Grootven aan Baron de Gottignies, dd 15.07.1767, waaruit blijkt dat Peter Bemis bij de verkoop op 14 juli aanwezig was, zich erbij neerlegt en alweer volop plannen maakt voor de toekomst. Hij wil bijvoorbeeld nog datzelfde jaar rapen planten en klaver zaaien.

⁷ OGA Willebroek, Inv. 123, Brief van Cornelis Van Grootven aan Baron de Gottignies, dd 9.7.1767, bijlage

selve goederen publicquelyck te verhueren, soo versoecke UE van het selve door mij te laeten doen. Ick sal het soo goeden coop doen als een ander, soo houde my gerecommandeert”.

Op 25 november schrijft baron de Gottignies aan notaris Jan De Maeyer: “Den onderg(etekende) geeft bij dese vollen last ende commissie aen den Notaris J. De Maeyer tot Willebroeck residerende om in sijne voors(chreven) qualiteit hem te transporteren ten huysse ende bij Peeter Bemis tot Willebroeck woonende, ende aen den selven op te seggen de Pachte ende gebruyck van alle de landen ende bempden ende wijden aen hem onderg(eschrevene) competerende tegens St Andries duijsent sevenhondert acht en sestigh”.

A black and white photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature reads "Den Baron van Gottignies." To the left of the signature is a dark, circular ink smudge or stamp. The background is a light, textured paper.

Twee dagen later antwoordt de notaris: “UE Altijdt aengenaeme orders (sic) sijn mij op sijnen tijdt den selven date ter handt gecomen ende mits d’absentie van Peeter Bemis maer op gisteren sijnde 26 deser aenden selven de opsegginge ingevolge mijnen last geffectueert’.

(wordt vervolgd)

Paul De Borger

De prachtige hoekwoning aan de Kasteelstraat (Groene Laan) met rechts inrijpoort en stapelplaats waar de ouders van de grote kunstenaar Alfred Ost een kolenhandel uitbaatten. Zie ook het hoofdstuk “Van verwarming met open vuren....”

CINEMAVERHALEN uit WILLEBROEK

Met goedkeuring van de auteurs samengebracht en geïllustreerd door Jean Merckx

(Vervolg)

UIT ONZE KINDERTIJD: CINEMA'S IN WILLEBROEK

Verhaal geschreven door Jean Huyghe in oktober 1997

Wanneer op 17 februari 1932 het Volkshuis met bijhorende feestzaal aan de markt feestelijk en luisterrijk werd geopend, kwam er in Willebroek daardoor een derde cinema bij, namelijk de cinema “**Vooruit**”, later tijdelijk omgedoopt tot cinema “**Luxor**”.

De eerste uitbater van het Volkshuis was, als mijn geheugen me niet in de steek laat, **Peer Lamberts**, die voorheen in de Nieuwstraat het “Achtrenhuis” had open gehouden in de woning waar voor hem **Stanne van Bos** baas was geweest in zijn herberg-kuiperij “De Vreugdegalm”.

Peer Lamberts was de overgrootvader van dokter **Jan Lamberts**, die nu ongeveer op dezelfde plaats in de Nieuwstraat zijn huiartsenpraktijk heeft.

Voor de “**Vooruit**” in Willebroek geopend werd, waren er al :

- in de Nieuwstraat, rechtover de doorsteek naar de markt, de cinema “**Appolon**”, vroeger “**Theatre Pathé**” bij **Sussen van de Smed (Frans Daems)**, later genoemd cinema “**Rio**”;

- daar schuin tegenover, waar nu het Gemeentekrediet is (intussen Dexia-bank geworden), bij de Wagenmaker, Louis Aerts, ook gezegd bij de Bulten, cinemazaal “**Alcazar**” met de erbij horende herberg “In Groenendaal”, later cinema “**Palace**”.

De twee laatstgenoemde cinema's hebben nog de periode van de stille-stomme film meegemaakt, waarbij de film werd begeleid door op piano uitgevoerde muziek, o.a. in de **Alcazar** door meester **Jef Schampaert** en gecommantarieerd door een uitlegger bijvoorbeeld **Achiel Verest**, gezegd **Zotte Remy**. Van hem wordt verteld dat hij bij de film “*De Drie Musketers*” wanneer d'Artagnan zijn degen trok om met de vijand in duel te gaan dit als volgt verwoordde: “*d'Artagnan pakt zijnen patattenschelder en zal met den deugniet 'ns ketelen*” waarmee kittelen of kriebelen werd bedoeld.

En wanneer hij de film voor de volgende week moest aankondigen, dan deed hij dat ooit eens aldus: “*ten neuste week, groot drama over De Dief van Bagdad met Douglas Fairbanks, hem, de maskesverleider en Mary Pickford, zij, de joengenszot. Komt allen daarheen*”.

De drie cinema's kondigden elke week hun programma aan in “het Reklaamblad van Willebroeck en omstreken – Algemeen onpartijdig weekblad – iedere week gratis op 5000 exemplaren in Willebroeck, Tisselt, Breendonck, Ruysbroeck, Heyndonck en Blaasvelt verspreidt “ zo stond het er. Dit Reklaamblad besloeg 8 bladzijden op formaat 28 cm op 46 cm. En had in 1933 zijn 2de jaargang – zie hierover verder.

Daarnaast waren er ook de aankondigingen in de vorm van vensteraffiches, zoals bijv. voor de ramen van de herbergen.

En dan waren er ook nog de prachtfoto's, te bekijken aan de ingang van elke cinemazaal en waarbij de hoofdmomenten van de films getoond werden. Wij snotneuzen, gingen er geregeld naar kijken.

Tenslotte liet elke cinema-uitbater elke week een nieuwe grote reclameschildering boven zijn ingangdeur hangen, met daarop meestal de koppen van de hoofdrolspelers en de titel van de te verwachten film, alles in hevige, opvallende kleuren en op een formaat van wel 2 op 3 meter.

Volgens de bijgaande aankondigingen uit “Het Reklaamblad” van vrijdag 9 juni 1933 waren er cinemavertoningen op zaterdag, zondag en maandagavond, evenals op zondagnamiddag. Enige maanden later reeds was er ook cinema op de donderdagnamiddag, waarschijnlijk met een aangepast programma en bedoeld voor de schoolkinderen –toen was het nog op donderdagnamiddag vrijaf in de school- en voor de gepensioneerden en de doppers, 't was toen volop crisistijd en de werkloosheid was zeer hoog.

Een cinemavertoning bestond uit drie delen: een bijfilm, een hoofdfilm en een dolle klucht, de twee films gescheiden door een pauze van ongeveer een kwartier. Later kwam daar ook nog een overzicht in beeld bij van de actualiteiten van de voorbije week. Soms waren daar ook sportevenementen bij. Zo kondigde de "Vooruit" aan dat er een reportage zou vertoond worden van "de Ronde van België met het vertrek en aankomst van de moedige renners". Ook beelden uit de Ronde van Frankrijk werden bij gelegenheid vertoond. En ik heb mensen gekend die speciaal naar de cinema trokken om die beelden te zien, en dan niet alleen van de renners maar meer nog van de schilderachtige panorama's en landschappen waar de ronde voorbij trok.

Tijdens de pauze tussen twee films in kon men achteraan in de zaal ondertussen snoep gaan kopen of gingen de grote mensen een pint bier drinken in de belendende herberg. Terwijl liep er ook een verkoper in zijn witte jasje, de witgelakte houten bak met een draagriem over de schouders, tussen de rijen om – ik hoor het hem nog aanprijzen- "Fresco – Ijso smack, ne frank voor een heel pak" te verkopen

Bij de cinemavertoningen van de donderdagnamiddag werd de pauze door de doppers gebruikt om vlug, vlug naar het stempellokaal in de Pastorijstraat achter het Gemeentehuis te lopen en er te gaan "doppen". In die tijd moesten de werklozen nog twee keer per dag, eens in de voor – en eens in de namiddag tijdens welbepaalde uren gaan stempelen. En die uren werden op de donderdagnamiddag aangepast aan de duur van de filmvertoningen.

Wij, kleine jongens hadden geen geld om veel snoep te kopen, al gebeurde het soms dat we bij Trien De Bondt op de markt naast de "Vooruit" voor twaalfenhalf (25 centiemmen) een kweeper of kongonootjes (apenootjes, pinda's zeggen ze tegenwoordig) gingen kopen. Of bij "de Suikerenbakker" (Amelinckx) in de Nieuwstraat een puntzak van ongeveer vijftwintig centimeter hoog met daarin kruimels en stukjes koek, overschot van galetten voor crème à la glacé, ook voor twaalfenhalf.

Over het snoepen wil ik toch nog het volgende voorvalletje vermelden;

we stonden met een vijftal snaken vol verlangen voor het uitstalraam van pasteibakker **Gust Convent** in de Nieuwstraat. Daar zagen we een brok snoepgoed – marsepein, maar dat kenden we niet – liggen van ongeveer een twintig centimeter dik, met op het prijskaartje in grote cijfers 1,25 frank en daaronder, maar dan zeer klein, per 100 gram. Dat laatste hadden we echter niet gezien, zodat we

dachten dat de hele brok slechts 1,25 fr. kostte.

We hebben onze vijf maal vijftwintig centiemmen bijeengelegd en ik ben er mee in de winkel gegaan, om zo dachten we, de hele brok te kopen. De rosse verkoopster sneed echter met een mes een stukje marsepein af van een dunne pink dik en legde dat op de weegschaal. Op dat moment besepte ik wat er gaande was, grabbelde vlug mijn vijf muntjes bijeen en holde ijlings de winkel uit. Met ons vijven verdwenen we zo vlug we konden in de cinema "Appolon".

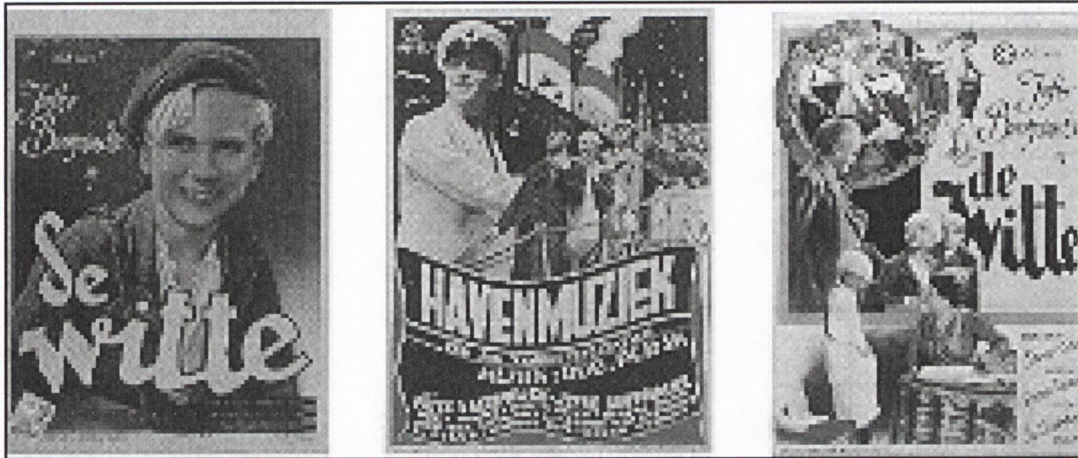
Ik vraag me nog altijd af wat die verkoopster bij Convent van mij moet gedacht hebben. Waarschijnlijk meende ze dat het om een of andere kwajongensstreek ging. In elk geval heeft het nog een tijdje geduurd eer ik echt marsepein geproefd heb.

Na dit Zijstapje van de cinema naar de winkel van **Gust Convent**, keren we terug naar ons onderwerp – revenons à nos moutons, zeggen ze in 't Frans – de film, de filmsterren en wat er zoal rond hangt. Welke namen, titels en dergelijke komen ons uit die tijd nog in het geheugen. Wat blijft er na zoveel jaren nog van in onze herinneringen over.

We denken aan de filmmaatschappijen – en let alstublieft niet op de schrijfwijze, want daar zijn we helemaal niet zeker meer van – *Metro Goldwyn Mayer, Universal Studio's, Fox Films, Paramount, United Artists, het Franse Gaumont, het Duitse Ufa, Warner Bros....*

We denken aan filmregisseurs als **Cecil B. De Mille** (Het teken des Kruises en andere massaproducties), **Sir Alexander Korda**, **Fritz Lang** (Metropolis), **Erich von Stroheim**, **Frank Capra** met zijn typische Amerikaanse comedies, de Fransen **Jean Renoir**, **René Clair** (sous les toits de Paris), **Jaques Feyder** en zijn vrouw **Francoise Rossaye** (Kermesse Heroique) enz.

We mogen ook de eerste Vlaamse film “*De Witte*” van **Jan van der Heyden** niet vergeten, daarin acteerden o.a. **Jefke Bruyninckx** als “De Witte”, **Nand Buyl**, **Jet Naessens**, **Ida Wasserman**, om **Willem Beloy** als de schoolmeester te Zichem niet te vergeten. En **Remy Sterckens** van de K.V.O. te Antwerpen zong er een liedje in “Mijn land is Vlaanderen, mijn Vlaanderen, u mijn liefde, u mijn hart”.

“*De Witte*” werd later gevolgd o.a. door “*Havenmuziek*” ook met **Jef Bruyninckx** en met **Frits Vaerewijck**, door “*Janssens en Peeters*” en “*Janssens tegen Peeters*”, zonder “*De Wonderdokter*” naar het toneelwerk van de Blankenbergenaar **Jos Janssen** te vergeten met in de titelrol **Jan Cammans**.

Wij, de snotneuzen, zagen liefst van al cowboyfilms met de “goede” en de “slechte”, met paardenachtvolvingen, postkoets en treinovervallen, veediefstallen, indianengevechten, in één woord films waarin veel beweging voorkwam. Noemden ze in die tijd de film niet “bewegende beelden”? En wijst de Engelstalige term “movies” niet naar de essentie van wat film feitelijk moet zijn, nl. “beweging”.

Onze cow-boyhelden van toen waren **Tom Mix**, **Ken Maynard**, **Hoot Gibson** en bovenal vinnige **Bob Steele**, idool van alle kinderen. Zij waren als het ware de voorgangers van de latere **Gary Cooper**, **James Steward**, **John Wayne** en andere Far-West helden.

Ook andere avonturenfilms en hun vertolkers vielen in de smaak: **Douglas Fairbankx** in de “*De Dief van Bagdad*” of als “*Zorro*”, **Eroll Flynn** in “*Captain Blood*”, **Clark Gable** in “*De Muiters van de Bounty*”, “*Ben Hur*” (later in een remake met **Charlton Heston**). En dan waren er ook de spook- en griezelfilms “*Het Spook van de Opera*” en “*De Bultenaar van Notre-dame*” met **Lon Chaney**, “*Frankenstein*” en “*De terugkeer van Frankenstein*” met **Boris Karloff**, “*Dracula*”, “*The invisible Man*” met **Claude Rains** enz.

Vergeeten we ook de spektakelfilm niet als bijv. “*King Kong*” (heette het meisje niet **Frai Waye** of iets in die aard). En natuurlijk “*Tarzan, the Apeman*” met de niet te vergeten **Johnny Weismuller** en **Maureen O Sullivan**, de zwemscenes, de slingerpartijen van boom tot boom, de gevechten met de leeuwen, de roep van Tarzan (iets dat klonk als ha-ho-ha-ho-ha) en de historische uitspraak “Me Tarzan, you Jane”.

Bovengenoemde *King Kong* dateert uit 1933.

Wij, prille cinemagangers waren ook geboeid door de “dolle kluchten”, korte films van slechts enkele minuten, die de cinemavertoningen besloten. Zij gingen over dolle achtervolgingen, valpartijen, autobotsingen, taartensmijtsènes, komische en onverwachte situaties, slapsticks en hilarische toestanden.

En **Selmus**, een volksfilosoof van om de hoek, commentarieerde erbij: “Een komiek moet toch altijd serieus zijn” waarmee hij wilde zeggen dat grappen en grollen toch een achterliggende betekenis moeten hebben en nooit echt vulgair mogen zijn.

De hoofdfiguur van die kluchten was natuurlijk **Charly Chaplin** “Charlot”, met zijn bolhoedje, vierkant snorretje, wandelstok, te wijde broek en te grote schoenen. Hij speelde o.a; in “*De Bokskamp*”, maar ook in langspeelfilms als “*The Kid*” (met **Hacky Coogan**), “*Goldrush, Citylights*”, “*Modern Times*” (met **Paulette Goddard**), “*The Dictator*” (met **Jack Oaki** als Mussolini).

Dan waren er ook nog **Buster Keaton**, de komiek die nooit lachte, **Charly Chase**, de Gentlemen-komiek, **Harold Lloyd** met zijn zomerhoed en brilletje, **Fatty**, **The Marx Brothers**, **The Gang**, waarin de avonturen verteld werden van een klikje straatbengels.

Ook **Laurel en Hardy** – den dikke en den dunne - mogen we niet vergeten, niet alleen voor hun korte kluchten maar ook voor hun langspeelfilms, bijv. “*Fra Diavolo*” met de zanger **Dennis King**.

Er bestonden ook enkele vrouwelijke komieken als **Thelma Todd** en **Patsy Kelly**. Na een tijd verdwenen die dolle kluchten van de programma’s, zij moesten plaats ruimen voor een nieuwigheid met name de tekenfilms met als figuren **Mickey** en **Minnie Mouse**, **Pluto**, **Felix**, **Popeye the sailor** (ook **Mathurin** genoemd) en zijn **Olive**.

Minder interessant voor ons, jonge snaken maar zeker in de smaak vallende bij de volwassenen, waarbij ze in de moeilijke crisisjaren van rond 1930-1935 en later konden wegzinken in de droomwereld van zorgeloze ontspanning, waren de operette-, musical-, dans-, zang en showfilms, dikwijls met muziek van **Franz Lehar**, **Em. Kalman**, **Robert Stolz** of – voor de Amerikaanse films – **Georges Gerswin**, **Cole Porter**, **Irving Berlin** of anderen. De gesproken en gezongen filmhistorie ving aan met “*The Jazz Singer*” met **Al Jolson** (*Sonny Boy*, *Swanee* e. a.), later gevolgd door “*No, No Nanette*” met **Bébé Daniels** (*Tea for two...*), “*Ramona*” (remake met **Don Ameche** en **Lorette Young**), “*De Graaf van Luxemburg*” met **Jeannette Mac Donald** en **Maurice Chevalier**, en zovele andere.

In Duitsland werd “*Gravin Maritza*” verfilmd met muziek van **Emmerich Kalman** en met **Dorothea Wiechin** in de hoofdrol, samen met **Ernst Verebes** en **Hubert Marischka**. Bekend is ook “*Der Kongress Tanz*” uit 1931 met **Lilian Harvey** en **Willy Fritsch** met het nu nog bekende liedje “Das gibt ’s nur einmal”, een handschoenverkoopstertje werpt een boeket bloemen in de tsarenkoets (**Willy Fritsch**), wat als een aanslag wordt gezien.

Ook **Richard Tauber** trad in een muzikale film op “*Frederika*” van F. Lehar.

En in Amerika scheerden **Fred Astaire** en **Ginger Rodgers** de hoogste toppen, beginnende met “*Flying down to Rio*”, waarin ook **Gene Raymond** (de man van **Jeannette Mac Donald**) en **Dolores Del Rio** optraden. Zij dansten er de Carrioca. Later volgden “*The Continental*”, “*The Piccolino*”, “*Shall we Dance*”, “*Cheek to Cheek*”, “*A fine Romance*” en vele andere.

Andere dansers-filmsterren waren **Buddy Ebsen** (in bijrollen), **Bill Robeson** (met **Shirley Temple**), **Eleonor Powell**, de tapdansende schoonheid... Ook **Esther Williams** mag in deze opsomming niet ontbreken als zwemmende diva.

En dan waren er de zangers: **Jan Kiepura** uit Polen (*Ninon, quand tu me souris*) en zijn vrouw **Marthe Eggert**, **Jozef Schmidt** (*Ein Lied geht um die Welt*), **Nelson Eddy** (*Rosemary*) met **Jeannette Mac Donald**, **Allan Jones** (*A Night in the Opera* met de **Marx Brothers** en *The Donkey Serenade* in *The Spanish Fly*), **Lily Pons** en **Grace Moore** (*Chirribiribin*), **Paul Robinson** (*Bozambo* en *Old man River*) en anderen.

Vergeten we toch ook de kind- en jeugdsterretjes van toen niet: **Jacky Coogan** in “*The Kid*” met **Charly Chaplin**, **Jackie Cooper** in “*The Champ*” met **Wallace Beery**, **Freddy Bartholomew** in “*Schatteneiland*” van **Stevenson** met **Spencer Tracy**, de kleine **Shirley Temple**, **Deanne Durbin**, **Judy Garland** en nog zo velen.

NB: Nog een filmartiest, De filmhond **Rintintin** zo’n beetje de voorganger van **Lassie**.

En dan waren er nog de “jeune premiers”, we denken aan: **Ramon Novarro**, **Douglas Fairbanks** en zijn vrouw **Mary pickford**, **Gustav Frolich** (*Metropolis*), **Emile Jannings** (*De Blauwe Engel*), **Lionel Barrymore**, **Lewis Stone**, **Victor Mac Laglen**, **Edward G. Robinson**, **Albert Préjean**, **Jean Gabin**, **Remue**, **Michel Simon**, de Belgen **Fernand Gravey** en **Victor Fransen** (uit Tienen), **Les Ayres** en **Slim Summerville** (*Van het Westelijk front geen nieuws*, naar E.M. Remarque), **Charles Farrell**, **Robert Taylor** (met **Greta Garbo** in “*De Dame met de Camelia’s*”) **Georges Raft** (met **Carole Lombard** in “*Bolero*” met muziek van **Maurice Ravel**), **Gary Cooper** in “*Mister Deeds goes to Town*”, **James Stewart** in “*Mister Smith goes to Washington*”, **Spencer Tracy** in “*Boys Town*”, **James Cagney** in “*The*

Footlight Parade”, **Harry Baur** in “*Tarras Boulba*”, **Henri Fonda**, **Clark Gable** in “*De Muiers van de Bounty*” met **Franchot Tone** en “*Gone with the Wind*” met **Lesley**

Howard, **Ray Milland**, **Fred Mac Murray**, **Tyrone Power** in “*Alexander’s Ragtime Band*”, **Robert Young**, **Frederic March**, **William Powell**, **Errol Flyn** in “*Kapitein Blood*”, **Charles Boyer** in “*Mauerling*” met **Daniëlle Darieux** en in “*Maria Walevska*” met **Greta Garbo**. **Paul Muni** in “*Scarface*”, “*The Good Earth*” van P.S. Buck of “*Louis Pasteur*”.

Naast hen hadden we dan de echte filmdiva’s: **Clara Bow**, **Paula Negri**, **Lilian Gish**, **Mary Pickford**, **Janet Gaynor**, de chinese **Anna May Wong**, de goddelijke - zo werd ze genoemd - **Greta Garbo**, **Jean Harlow** – de blonde vamp -, **Marlene Dietrich**, **Bette Davis**, **Marion Davies**, **Jean Arthur**, **Joan Crawford** (de vrouw van **Franchot Tone**), **Dorothy Lamour**, **Joan Bennett**, **Claudette Colbert**, **Irene Dunn**, **Myrna Loy**, **Matherine Hepburn**, **Norma Shearer**, **Anny Ondra** (de vrouw van bokskampioen **Max Schmelling**), **Luise Rainer**, **Arletty**, **Ruby Keeler**, **Brigitte Holm** (*Meisjes in Uniform*), **Danielle Darieux** (*L’instant du premier rendez-vous*) en vele anderen.

Alles vergaat, ook de populariteit en bekendheid van hen die wel eens “sterren” worden genoemd. Ik verwonder me er zelf over dat ik – die nooit een filmfanaat ben geweest – nog zoveel namen uit mijn geheugen kan oproepen, gewoon na het zien van de filmaankondigingen in een uit 1933 daterend exemplaar van het “Reklaamblad van Willebroeck. (zie hierna). De namen moeten dan toch wel enige indruk hebben gemaakt op een kind van mijn leeftijd toen.

Ambras te Blaasveld en te Heffen.

en meningsverschil, een twistpunt, een onenigheid, daar kan wel eens een ruzietje, een scheldpartij, ambras of in het slechtste geval een proces van komen. Zoiets komt in de beste families voor wordt gezegd. En dat beperkt zich niet tot de gewone man. Zelfs vooraanstaande figuren, politiciers, hoogwaardigheidsbekleders, enz. durven zich daaraan bezondigen. Ook vroeger liet men niet op zijn kop zitten. Enkele voorbeelden daarvan vonden we in het stadsarchief te Mechelen.

Gabriël Rebel was inwoner van Blaasveld alhoewel hij er niet geboren was. Met zijn zestig jaar was hij niet meer van de jongsten. Vermoedelijk was hij goed ingeburgerd, had er vrienden gemaakt en er ook verloren. Mogelijk was dat de reden waarom hij op 31 mei 1717 een bezoek aan het kerkhof te Blaasveld bracht.

Ingetogen stond hij daar in de buurt van het kerkportaal zijn gebeden 'ter nagedachtenis' te prevelen als hij twee personen uit de kerk zag komen. Nieuwsgierig keek hij wie het waren. Verdorie, het was de pastoor van Blaasveld samen met de drossaard Adriani, twee voornamelijk vooraanstaande personen in de parochie. De eerste had het op religieus vlak voor het zeggen en de andere op wereldlijk vlak. Hij hoorde hen wel degelijk iets zeggen, maar 't was niet van het allermooiste wat men van zo'n welopgevoede personen zou verwachten.

“Gij sijt eenen fiel eenen vuijlaert ende gaat naer Haecken” slingerde de drossaard verschillende keren 'in verbis' (= met woorden) naar het hoofd van de pastoor. Dat van die fiel en de vuilaard verstond Gabriël wel, maar wat bedoelde de drossaard met Haecken? Moest de pastoor soms op bedevaart naar Aken? En waarvoor dan?

Als de drossaard dacht dat mijnheer pastoor zo goedwillig was om dat te laten passeren, dan was hij aan het verkeerde adres. De pastoor ging op hem af, “reprocheerde” hem en diende hem ongezouten van antwoord: “gij sijt eenen dieff eenen dobbelen dieff”.

Onze Gabriël die wel Rebel noemde, was nochtans geen rebel en vermoedelijk een goed parochiaan. Daarom kon hij ook het verzoek “van den Heere pastor der pastorije van Blaesvelt” om voor hem te getuigen niet afslaan. Zijn getuigenis liet hij optekenen bij notaris J. B. Claessens te Mechelen⁸. Waarheidsgetrouw vertelde hij zijn verhaal. Maar hij kwam ten voordele van de pastoor. Dan kon hij toch geen negatieve verklaring over hem laten noteren, wat al gebeurd was.

⁸ SAM not. J. B. Claessens, nr. 425, 05/06/1717.

De passage met de hevige reactie en felle uitval van de pastoor tegen drossaard Adriani liet onze Rebel daarom wijselijk doorhalen. Getuigen bij dit alles waren Jacobus Cauwenbergh en Henderick Nagels.

Kwam er een staartje aan dit verhaal? Joost mag het weten.

De beide getuigen waren niet zo toevallig bij de notaris. Samen met Engel Persoons, “allen ingesetenen der Parochie van Effen” en Jan Franciscus Sleuts, “officier deser stadt” kwamen ze “in faveur van Justitie” ten verzoeke van Joos Rombouts, ook inwoner van Heffen, een gans ander verhaal laten optekenen. Desnoods wilden ze er zelfs een eed op doen.

Op 25 mei 1717 was Joos Rombouts “ten huijse ende inde herberge van Philippine Rombouts wed^e. Jan de Roij” te Heffen. Hij stond daar een klapke te doen met de vrouw van Guilliam Somers over gekocht mest. Toen kwam “den heere guillielmus Josephus van Assche onderpastoor der voors. parochie” de herberg binnen.

In bijzijn van al die personen maande hij de vrouw van Guilliam Somers aan géén accoord te maken en “men sal dat door den rechter laten jugeren”. Tegen Joos Rombouts viel hij fel uit: “gij rombouts gij sijt geenen christen mensch, gij sijt erger als eenen ketter off turck”.

Rombouts was niet op zijn tong gevallen, ging direct in de tegenaanval en diende de onderpastoor gepast maar beleefd van antwoord: “mijn heer ten sijn UE: affaires niet, gij cont UE: bemoeijen met UE: Brevier, Sermoonen ende voordere kerckelijcke dinsten”.

Samen met Jan Franciscus Sleuts was hij na enige woorden “uijt de voors. huijse geretireert”. Tegen de onderpastoor hadden zij hem nadien geen woord meer horen zeggen “als de gene voors. veele min eenige dreijgementen van vuijsten off anderssints”.

Dit verhaal over wat ze hoorden en zagen werd geacteerd “binnen Mechelen present Jacobus Cauwenbergh ende michiel Beullens ende Peeter verlinden als getuijgen”. Jacobus tekende als Jacobus Couwenberch terwijl Engel Persoons en Jan Frans Sleuts (de officier!) er zich met een kruisje vanaf maakten.

Slotsom van dit alles: ambras is van alle tijden, van alle plaatsen en van alle standen, maar toch niet zo fraai!

L. Bernaerts

Expertissimus Dominus Joannes Philippus Joos (1749 – 1804) Een geneesheer in Willebroek, afkomstig van Asse

Vooraf

Het Mechelse stadsarchief bewaart heel wat documenten die nog niet werden geïnventariseerd. Ze worden bewaard in voorlopig genummerde dozen in het depot.⁹ Uit één van die dozen dook een diploma op perkament op. Het dateert van 1777 en werd door de Leuvense universiteit uitgereikt aan Joannes Philippus Joos, die was afgestudeerd als geneesheer. Hij was afkomstig van Asse.

Dit fraaie document was de aanleiding om - in de mate van het mogelijke - de biografie van deze geneesheer uit te tekenen. Het was dankzij Flor De Smedt dat we o.a. vernamen dat de vader van Joannes Philippus Joos van Ramsdonk afkomstig was (nu een fusiegemeente van Kapelle-op-den-Bos) en dat hij na zijn studies zich als geneesheer vestigde in Willebroek. Onze erkentelijkheid gaat ook uit naar Jan Meutermans die zorgde voor de deskundige vertaling van de tekst van het diploma.

Het gezin Joos uit Ramsdonk in Asse

Uit de *Status Animarum* van 1778 van pastoor Henricus Ignatius Ringler van Asse vernemen we dat Joannes Baptiste Joos geboren werd in Ramsdonk op 31 maart 1710¹⁰ en dat zijn echtgenote Elisabeth van Holen geboren werd in Puurs omstreeks 1717. We vernemen hun overlijdensdata en enkele namen en data van hun kinderen.

Joannes Baptiste Joos en Elisabeth van Holen huwden in Ruisbroek op 4 juni 1739. Blijkbaar vestigden zij zich kort na hun huwelijk in Asse, aangezien hier begin 1740 hun eerste kind werd geboren. Zij bleven hun ganse leven in Asse wonen. Hier werden hun zeven kinderen geboren, waarvan hun oudste dochter op de leeftijd van 19 jaar en twee kinderen na enkele maanden overleden. In Asse overleden Joannes Baptiste Joos en zijn echtgenote. Beiden werden begraven op het kerkhof van de Sint-Martinuskerk aan het Calvariekruis in een familiegraf met een zerk.

Hun kinderen waren:

1. Maria Theresia, °15 maart 1740, (gedoopt op 16 maart), + 26 december 1759.
2. Petrus, °21 september 1742, (gedoopt op 21 september door de vroedvrouw), + 27 oktober 1742, (begraven 28 oktober).
3. Petrus, °8 maart 1744, (gedoopt op 9 maart door de vroedvrouw). Pastoor Ringler noteerde dat hij in 1778 in *Gavre* woonde, (vermoedelijk is dit de gemeente Gaver).
4. Joannes Baptista, °26 oktober 1746, (op dezelfde dag gedoopt).

⁹ Stadsarchief Mechelen, ongeïnventariseerd archief, doos OI 5.

¹⁰ De gezinsreconstructies van Ramsdonk, gepubliceerd op verschillende websites, vermelden dit gegeven niet. Joannes Baptiste Joos was zeer waarschijnlijk een zoon van Petrus Joos en Maria Tielemans die op 11 juli 1709 in Ramsdonk huwden. Met dank ook aan Marvin Olbrechts (Erfgoedcel van Kapelle-op-den-Bos) voor zijn opzoekingen en nazicht in de parochieregisters van Ramsdonk.

5. **Joannes Philippus**, °28 juni 1749, (op dezelfde dag gedoopt). De dooppeter was Jan Baptist Lenoir, de doopmeter Catharina De Keijser (zie voetnoot 3).
6. Egidius Cornelius, °13 april 1752, (gedoopt op 14 april).
7. Petronella, °21 augustus 1754, (gedoopt op 22 augustus), + 9 oktober 1754, (begraven op 10 oktober).

Uit de *Status animarum* van pastoor Ringler kan ook opgemaakt worden dat Joannes Baptiste Joos met zijn gezin in het centrum van Asse woonde, kort bij de herberg *In den Engel*. Deze herberg lag naast de herberg *In den Wijngaert* in de (huidige) Nieuwstraat en vormde de hoek van deze weg, die naar Edingen leidt. Het gebouw situeerde zich recht tegenover de Prielstraat. Het werd gesloopt voor de aanleg van Kalkoven, de verlenging van de Steenweg. Joannes Baptiste Joos woonde m.a.w. met zijn gezin in de onmiddellijke nabijheid van de Sint-Martinuskerk.

Elisabeth van Holen overleed op 15 november 1780 en werd op 17 november begraven; haar echtgenoot overleed op 5 mei 1783. Hij werd begraven op 7 mei.

Waarom Joannes Baptiste Joos met zijn echtgenote naar Asse kwam of welk beroep hij uitoefende blijft voorlopig onbekend. In de 18de eeuw waren er verschillende naamdragers Joos in Ramsdonk, allen naaste verwanten. Opvallend is dat in de volkstelling van 1796 van Ramsdonk nog slechts 1 vrouw met deze familienaam voorkomt. Alle gezinnen Joos verlieten m.a.w. deze gemeente omstreeks het derde kwart van de 18de eeuw.

Studies geneeskunde aan de Leuvense universiteit

De ouders van Joannes Philippus Joos moeten vrij bemiddeld geweest zijn, want zij konden hun zoon geneeskunde laten studeren aan de Leuvense universiteit. Hij werd hier ingeschreven op 25 januari 1774 als *Majorennnes*, d.i. als meerderjarige.¹¹ Hij was toen inderdaad 25 jaar. Ongetwijfeld had hij voordien gestudeerd aan een Latijnse school, maar gegevens hierover ontbreken. Op 4 september 1777 ontving Joannes Philippus Joos zijn diploma van *baccalaureus* in de geneeskunde. Hij had, volgens het diploma, na het volbrengen van wetenschappelijk onderzoek, een openbare stage en studie, de vereiste studietijd in de geneeskunde volbracht. Hij had een streng examen vastberaden en op loffelijke wijze afgelegd.

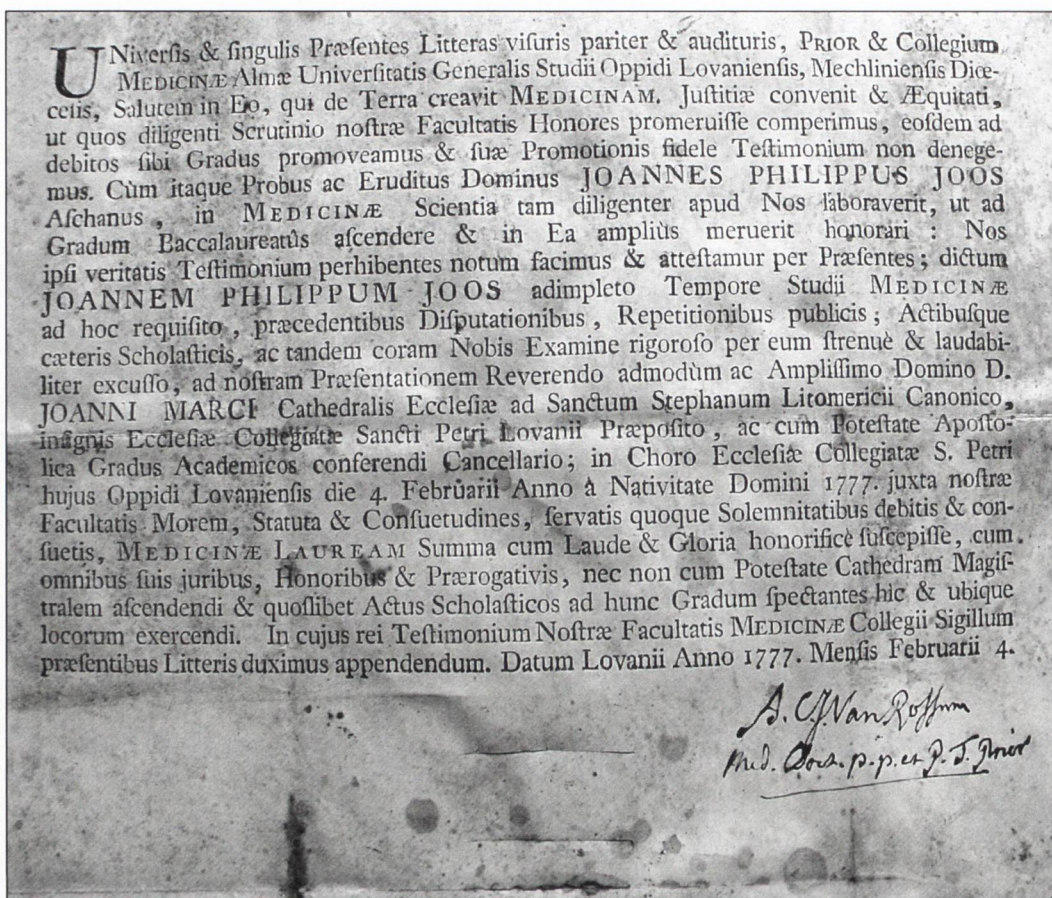
De prior en het college van de faculteit geneeskunde hadden Joannes Philippus Joos voorgedragen om het diploma te verkrijgen. Kanunnik Joannes Marci, die o.a. proost van de Sint-Pieterkerk in Leuven was en bevoegd om academische graden te verlenen, reikte hem op 4 februari 1777 de lauwerkrans uit van de geneeskunde. Naar aloud gebruik gebeurde dit op het koor van de Sint-Pieterskerk. Joannes Philippus Joos behaalde zijn diploma met de

¹¹ A. SCHILLINGS, *Matricule de l' université de Louvain*, dl.VIII (1734-1776), Brussel, 1963, p. 477 onder nr. 60. Enkele jaren voordien, op 16 januari 1771 werd onder de *Minorennnes* (minderjarigen), David Joos ingeschreven, afkomstig van Ramsdonk. Zie id., *ibid.*, p. 440 onder nr. 297. Hij was ongetwijfeld nauw verwant met het gezin van dokter Joos.

David Joos, °Ramsdonk 26 augustus 1749, was een zoon van Petrus Joos en Catharina De Keijser, de doopmeter van dokter Joannes Philippus Joos en zeer waarschijnlijk zijn tante. David Joos werd geestelijke, eerst onderpastoor in Putte, nadien pastoor in Goetsenhoven (Tienen) op 11 juni 1786 na een *concours* dat in Mechelen was gehouden op 30 mei 1786. Zie:

J.B. STAES, *Wekelijks nieuws uijt Loven*, 3de deel, 1786, p.14.

grootste onderscheiding. Hij verkreeg hierdoor ook de bevoegdheid om een leerstoel in te nemen.

Het diploma op perkament van Joannes Philippus Joos (°Asse, 1749) van 4 februari 1777. Het zegel ontbreekt.

Transcriptie

Universis & singulis Praesentes Litteras visuris pariter & audituris, PRIOR & Collegium MEDICINAE Almae Universitatis Generalis Studii Oppidi Lovaniensis, Mechliniensis Diocesis, Salutem in Eo, qui de Terra creavit MEDICINAM. Justitiae convenit & Aequitati, ut quos diligenti Scrutinio nostrae Facultatis Honores promeruisse comperimus, eosdem ad debitos sibi Gradus promoveamus & suae Promotionis fidele Testimonium non denegemus. Cum itaque Probus ac Eruditus Dominus **JOANNES PHILIPPUS JOOS** Aschanus, in MEDICINAE Scientia tam diligenter apud Nos laboraverit, ut ad Gradum Baccalaureatus ascendere & in Ea amplius meruerit honorari: Nos ipsi veritatis Testimonium perhibentes notum facimus & attestamur per Praesentes: dictum **JOANNEM PHILIPPUM JOOS** adimpleto Tempore Studii MEDICINAE ad hoc requisito, praecedentibus Disputationibus, Repetitionibus publicis, actibusque caeteris Scholasticis, ac tandem coram Nobis Examine rigoroso per eum strenue & laudabiliter excusso, ad nostram Praesentationem Reverendo admodum ac Amplissimo Domino D. JOANNI MARCI Cathedralis Ecclesiae ad Sanctum Stephanum Litomericii Canonico, insignis Ecclesiae Collegiatae Sancti Petri Lovanii Praeposito, ac cum Potestate Apostolica Gradus Academicos conferendi Cancellario; in Choro Ecclesiae Collegiatae S. Petri hujus Oppidi Lovaniensis die 4. Februarii Anno a Nativitate Domini 1777, juxta nostrae Facultatis Morem, Statuta & Consuetudines, servatis quoque Solemnitatibus debitis & consuetis, MEDICINAE LAUREAM Summa cum Laude & Gloria honorifice suscepisse, cum omnibus suis juribus, Honoribus & Prærogativis, nec non cum Potestate Cathedram Magistrali ascendendi & quolibet Actus Scholasticos ad hunc Gradum spectantes hic & ubique locorum exercendi. In cujus rei Testimonium Nostrae Facultatis MEDICINAE Collegii Sigillum praesentibus Litteris duximus appendendum. Datum Lovanii Anno 1777. Mensis Februarii 4.

Facultatis Morem, Statuta & Consuetudines, servatis quoque Solemnitatibus debitis & consuetis, MEDICINAE LAUREAM Summa cum Laude & Gloria honorifice suscepisse, cum omnibus suis juribus, Honoribus & Praerogativis, nec non cum Potestate Cathedram Magistralem ascendendi & quoslibet Actus Scholasticos ad hunc Gradum spectantes hic & ubique locorum exercendi. In cujus rei Testimonium Nostrae Facultatis MEDICINAE Collegii Sigillum praesentibus Litteris duximus appendendum. Datum Lovanii Anno 1777, Mensis Februarii 4. (ondertekend: A.C.J. Van Rossum.)

Vertaling

Aan allen en eenieder die deze brief zal zien en horen lezen, de Prior en het College van de Geneeskunde van de Zegenbrengende Universiteit van Algemene Studie van de stad Leuven in het bisdom Mechelen, onze groet in Hem die op aarde de geneeskunde geschapen heeft¹². Het is rechtvaardig en billijk dat wij hen van wie wij door een nauwgezet onderzoek bevonden hebben dat zij de eerbewijzen van onze Faculteit verdiend hebben, bevorderen tot de hun verschuldigde graden en hun de trouwe getuigenis van hun promotie niet ontzeggen. Aangezien dus de voortreffelijke en erudiete heer Jan Filip Joos van Asse in de wetenschap van de geneeskunde zo nauwgezet bij ons heeft gewerkt dat hij het heeft verdiend om op te klimmen tot de graad van Baccalaureus en daarin ruimer geëerd te worden, leggen wij zelf getuigenis af van de waarheid en maken bekend en bevestigen bij dezen dat de genoemde Jan Filip Joos, na het volbrengen van wetenschappelijk onderzoek, openbare stage en de overige studiehandelingen, de daartoe vereiste studietijd in de geneeskunde volbracht heeft en ten slotte voor ons een streng examen vastberaden en op loffelijke wijze heeft afgelegd. Op onze voordracht aan de zeeerwaarde heer Joannes Marci, kanunnik van de Sint-Stefanskathedraal in Litomice [Tsjechië], proost van de vermaarde collegiale kerk van Sint-Pieter in Leuven en kanselier met de apostolische macht om academische graden te verlenen, heeft hij op het koor van de collegiale kerk van Sint-Pieter in deze stad Leuven op 4 februari in het jaar 1777 sinds de geboorte van de Heer, volgens het gebruik, de statuten en de gewoonten van onze faculteit, met inachtneming ook van de verschuldigde en gewone plichtplegingen, de lauwerkrans van de geneeskunde met de grootste onderscheiding ontvangen, met alle daarmee verbonden rechten, eerbewijzen en voorrechten, alsook met de macht om een leerstoel te beklimmen en alle onderwijshandelingen die op deze graad betrekking hebben hier en overal uit te oefenen. Tot getuigenis hiervan hebben wij het zegel van het College van onze faculteit van de geneeskunde aan deze brief doen hangen. Gegeven in Leuven in het jaar 1777 op de 4de dag van de maand februari. (ondertekend: A.C.J. Van Rossum.)

Geneesheer in Willebroek

Medicina licentiatus Joannes Philippus Joos vestigde zich in 1778 in Willebroek als geneesheer, zoals blijkt uit de *Status Animarum* van pastoor Ringler.¹³ Hij huwde in de kerk in Willebroek op 28 mei 1793 met Maria Josepha van den Bogaert (°Willebroek ca. 1754).¹⁴ Getuigen hierbij waren de geestelijke Franciscus Oppalfens en Philippus Josephus van den Bogaert, de broer van de bruid. Hij was olieslager en gehuwd met Joanna Theresia Janssens.

¹² Wellicht een allusie op de wonderbaarlijke genezingen die Jezus tijdens zijn aardse leven heeft verricht.

¹³ In zijn *Status animarum* noteerde hij ook *Ex(pertissimus) D(ominus) Joannes Philippus Joos*.

¹⁴ Voor de genealogische gegevens uit de parochieregisters van Willebroek, zie ook:

<http://tenboome.webruimtehosting.net/tenboomestart/>

Dokter Joos woonde in Willebroek – Dorp. Zij kregen twee kinderen:

1. Philippus Josephus, °Willebroek, 16 jul 1794 en op dezelfde dag gedoopt (de dooppeter was Philippus Josephus van den Bogaert, de oom van het kind; de doopmeter was Isabella van den Bogaert).
2. Emmanuel Benedictus, °Willebroek, 16 maart 1798 en op dezelfde dag gedoopt (de dooppeter was Emmanuel Benedictus Rollier, de doopmeter Isabella Verbruggen).

Uit de volkstelling van 1796 blijkt dat zij een inwonend personeelslid hadden, m.n. Catharina Kerremans.

De doopmeter Isabella van den Bogaert was de zuster van Maria Josepha van den Bogaert en de echtgenote van Emmanuel Benedictus Rollier, die de peter was van haar tweede kind.

De ouders van Isabella, Maria Josepha en Philippus Josephus van den Bogaert waren Petrus Joannes en Catharina van den Driessche, die in Willebroek de eigenaar waren van een windmolen met smoutmolen. Hij was ooit burgemeester en maalter in Willebroek. Hij overleed in 1791.

Emmanuel Benedictus Rollier (1769-1851), was de vermaarde leider van de Brigands in Klein-Brabant tijdens de Boerenkrijg. Hij was een zoon van Petrus Joannes Rollier, de baljuw en later de burgemeester van Sint-Amands-aan-de-Schelde.¹⁵

De families Van den Bogaert en Rollier waren zéér gegoed. De familie Joos uit Ramsdonk, nadien uit Asse, behoorde ongetwijfeld tot hetzelfde sociale milieu.

Net zoals Isabella van den Bogaert, haar echtgenoot en haar broer, de doopmeter en –peters waren over de beide kinderen van dokter Joos, zo was hij de dooppeter over Joannes Philippus (°Willebroek, 5 april 1794), het zontje van zijn schoonbroer Philippus van den Bogaert.

Maria Josepha van den Bogaert was de doopmeter over Maria Josepha (°Willebroek, 20 juli 1790), het dochtertje van haar broer én de doopmeter over Emmanuel Josephus Rollier (°Willebroek, 30 september 1797)¹⁶, het zontje van haar zuster.

De banden tussen dokter Joos, Emmanuel Benedictus Rollier, hun echtgenoten en hun schoonbroer waren hecht. Dit blijkt ook uit de overdracht van eigendommen in Willebroek en Tisselt, waarvan de akten werden verleden voor notaris Guilelmus de Pauw uit Ruisbroek. Helaas bleef van dit notariaat enkel het repertorium bewaard.¹⁷

Op 13 *Vendémiaire an XII* (i.e. 6 oktober 1803) werd de akte (nr. 7) verleden van de openbare verkoop van twee molens, een huis en grond in Willebroek en Tisselt, door Philippus van den Bogaert, die in

¹⁵ Over Emmanuel Benedictus Rollier, (°Sint-Amands, 5 december 1769 – Willebroek, 23 mei 1851), zie:

P.F. GEBRUERS, *Eenige aanteekeningen over den Besloten Tijd*, Geel, 1900, p. 371-374.

CH. VAN ISEGHEM, *Emmanuel Benoît Rollier*, in *Biographie Nationale*, dl. 19, Brussel, 1907, kol. 840-843.

F. COOLS, *E.B. Rollier, een Vlaamse Chouan, 1769-1994*, in *Boerenkrijgtydschrift*, 1ste jg., nr. 3, december 1993, Bornem, 1993, p. 2-7.

F. COOLS, *Rollier, of het geslachtsregister van een Willebroeks rebellenleider*, in *Boerenkrijgtydschrift*, 1ste jg., nr. 3, december 1993, Bornem, 1993, p. 8-21.

H. HUIJGHE, *Emmanuel Benedict Rollier. Een ander portret*, uitgetypte tekst, juli 1996, 14 p.

W. BOOM, *Klein-Brabant. Land van de Boerenkrijg*, Leuven, 1998, p. 17 en 18.

J. GORIS e.a., *Voor Outer en Heerd: de Boerenkrijg in de Antwerpse Kempen, 1789*, Turnhout, 1998, p. 122-125.

¹⁶ Emmanuel Josephus Rollier zetelde later in de gemeenteraad van Willebroek.

¹⁷ C. APERS, *Het repertorium van notaris Guilelmus de Pauw uit Ruisbroek. 1796 -1811*, uitgave in eigen beheer, 2004.

Tisselt woonde, aan zijn zusters en hun echtgenoten. Enkele dagen later, op 17 Vendémiaire an XII (i.e. 10 oktober 1803), volgde een akte (nr. 9) met de volmachten door enkele erfgenamen inzake een molen, m.n. Daniël Servaes en Joanna Staes uit Sint-Amands voor henzelf en voor hun mede-erfgenamen dokter Joos, Emmanuel Benedict Rollier en hun echtgenoten.¹⁸

Dokter Joannes Philippus Joos overleed in Willebroek op 25 februari 1804 en werd er begraven op 27 februari. Het jaar nadien, op 1 Brumaire an XIV (i.e. 23 oktober 1805), verkocht zijn weduwe aan haar broer en schoonzuster voor 10.150,73 fr., een windmolen, een winkel, grond, tuin, een huis en een schuur gelegen in Tisselt en Willebroek. Zij verkocht deze eigendommen samen met haar zuster en Emmanuel Benedict Rollier.¹⁹

Die vigesima septima februario sepultus est
 Joannes Philippus Jod. Medicus licentatus
 maritus Mariae Josephae Van den Bogaert, qui
 obiit vigesima quinta Junii, hora tertia nocturna
 fraus Van Beech vicepastor in Willebroeck.

Overlijden Dokter Joos - Afschrift uit kerkelijk overlijdensregister Willebroek d.d. 25 februari 1804²⁰

Des Seigneurs Chirurgen mandante
 acte de décès
 De Jean philippe Jod. décédé le Cinquième ventose an douze
 a l'apothécaire du bureau, rue n. adieu, age de Cinquante Trois ans
 Licencié en médecine, domicilié a Willebroeck, épouse de Maria Josephae
 Van den Bogaert,
 Sur la déclaration a nous faite par l'un de ses parents, et par un
 de ses voisins, et par un gendarme, et par un notaire, et par un
 notaire de son domicile a Willebroeck, et plus proches voisins du défunt
 Docteur en médecine a déclaré de son décès, et l'actes en conséquence qu'il
 ne survit pas
 Constaté surant de loi par nous Charles Deberdenacker
 de la Commune de Willebroeck faisant ses fonctions d'officier
 public de l'état Civil
 Mr. Van den Bogaert et son épouse

Overlijdensakte Dr. Joos - (5 ventôse an 12) - Afschrift uit het gemeentelijk archief van Willebroek²¹

Maria Josepha van den Bogaert, die rentenierde, overleed in Willebroek op 9 november 1845.

¹⁸ C. APERS, o.c., p. 35.

¹⁹ C. APERS, o.c., p. 35.

²⁰ Uit parochieregister Willebroek

²¹ Uit gemeentearchief Willebroek

Nawoord

Het diploma dat opdook uit ongeïnteriseerde documenten, bewaard op het Mechelse stadsarchief, leidde tot een inzicht in de sociale status van het gezin Joos uit Ramsdonk, dat zich in het midden van de 18de eeuw in Asse vestigde.

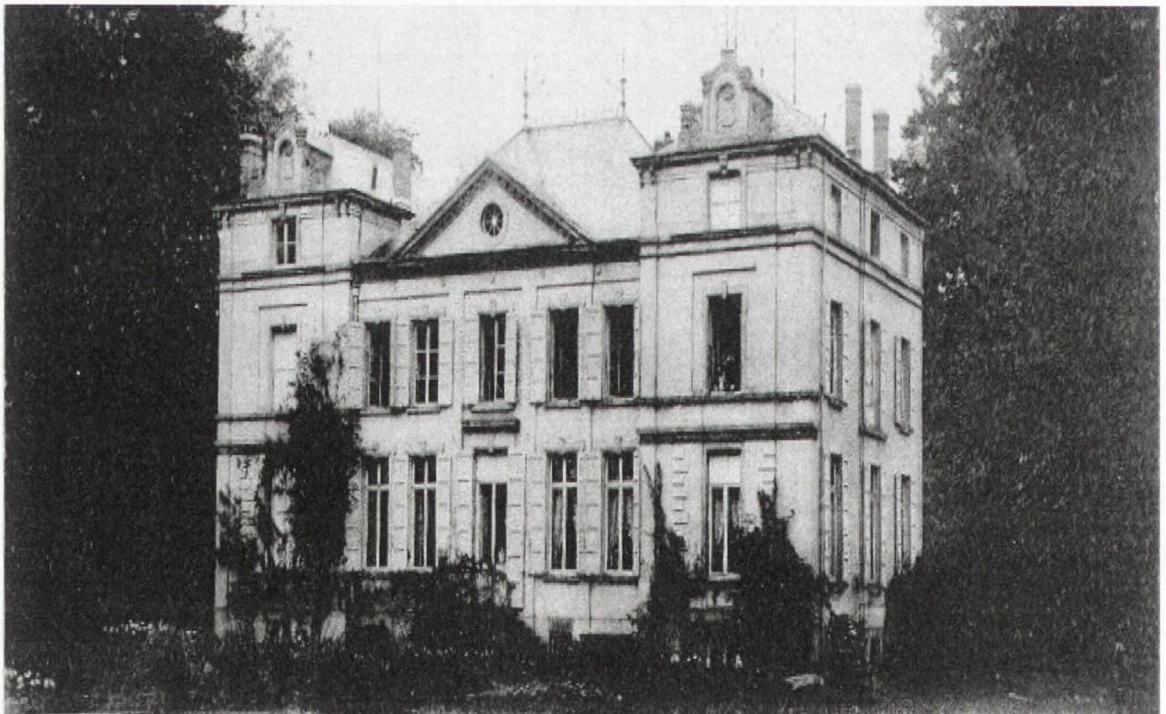
Genealogische opzoekingen brachten de nauwe banden in Willebroek aan het licht tussen dokter Joos en de zeer gegoede families Van den Bogaert en Rollier, i.c. Emmanuel Benedict Rollier, de vermaarde leider van de Brigands tijdens de Boerenkrijg in Klein-Brabant.

Hoe het diploma van dokter Joannes Philippus Joos terecht kwam in het Mechelse stadsarchief blijft evenwel een open vraag.

Mechelen, 30 augustus 2009

François van der Jeught
Brusselsepoortstraat 4
2800 Mechelen

Uit de oude doos :

Het kasteel “MEER-HOF (Termeiren)” dat stond op plaats waar de ‘verkaveling van het Meerhof’ aan de Breendonkstraat werd doorgevoerd. Het was eigendom van de Graven de BUISSERET-Steenbecque de Blarenghien-Thiennes en werd door deze laatsten bewoond. Het kasteel werd in augustus 1914 door de Belgische genietroepen vernietigd naar aanleiding van de oorlogsverklaring 1914-1918 met daarop volgend de Eerste Wereldoorlog.

Schenking door Catharina de Termpt, begijntje te Mechelen, aan de parochiekerk van Willebroek

Donatie van 2000 guldens Capitaal wisselgelt met rente. Bekentenisse over het selve Capitaal van sestigh guldens 's jaers – altijd den 9den augusti vallende. Gedaen ende verleden bij Jouffr. Catharina de Termpt, Beggijntien op den grooten Begijnhove tot Mechelen tot fondatie van een eeuwig brandende licht aen het alderheylighste Sacrament van de Parochie kercke van Willebroek. Nota : den gegoeyden Rentebrieff hier van heeft het Beggijntien gelicht ende bewust actueelijck onder haer memorie.

Catharina de Termpt heeft deze schenking gedaan uit “pure lieffde ende devotie”. Met deze donatie diende betaald te worden de olie voor de verlichting die dag en nacht en eeuwig diende te branden. Deze donatie of schenking werd door pastoor Ludovicus van Schaubroeck met dank aangenomen. Aangezien zij het kapitaal van 2000 gulden niet onmiddellijk in haar bezit had voorzag zij een erfelijke rente van 60 gulden per jaar à rato van 3%. Zij hypoticeerde hiertoe haar speciale panden, landerijen en beemden die alle zuiver en onbelast waren (uitgenomen de verschuldigde s'heeren pacht en cheyns aan de dijkagie). Alles werd duidelijk beschreven alsmede de herkomst van haar bezittingen. De akte geeft ons een duidelijk inzicht van wie in 1757 in Willebroek grote invloed had en tot de goeode stand behoorde.

De inhoud van de akte zelf.

Op heden desen negensten augusti 1757 comparerende voor mij ondergen. Als openbaer notaris geadmitteert bij hare majestyts souverijen Raede van Brabant tot Willebroeck residerende ende inde presentie van de getuyghen hier naer genoempt Jouffrouwe Catharina de Termpt begijntien opden grooten Begijnhove binnen de stadt Mechelen azn mij notaris seer wel bekend, de welcke uijt crachte ende naer vermogen vandde opene brieven van octrij bij de comparante ten effecte naerbeschreven, te mogen doen aen haer verleent in haere voors. Majesteijts souverijnen Raede van Brabant in date acht julij van desen jaere 1757 geparapheert ende onderteekent C:L:J: Collin ende gesegelt in forma alhier in originali gesien, heeft uijt pure lieffde ende devotie, als oock om redenen haer bekend, met levenden leijve, ende alsoo met wermerdehandt onwederroepelijck gegeven ende ghedonnateert, gelijk sij geeft ende donnateert bij desen, eene capitaale somme van twee duijsent guldens wisselgelt voor eene eeuwelijcke fondatie aen het alderheijlighste sacrament binnen dese parochiale kercke van Willebroeck om uijt de jaerelijcksche revenuen van 't voors. capitaal gevonden ende betaelt te worden de olie ofte licht, de welcke voor het voors. alderhooghweirdighste dagh ende nacht eeuwelijck sal moeten branden tot meer ere ende glorie Godts, welcke voors. gifte door den eerweirdighen heere Ludovicus van Schaubroeck, Pastoor deser voors. prochie, alhier present tot eere ende glorie alsvooren danckelijck heeft geaccepteert, dan alsoo de voors. donatrisse de gemelde capitaale somme alsnu aende handt niet en heeft, soo verclaert sij bij desen daer over ten dienste voorseijt te herkennen ende te verleijden eene erffelijcke rente van sestigh guldens s' jaers a rato van drij par cento, d'welcke alhier insgelijcks door den voors. heere Pastoor inden naem ende ten behoeve alsvoor wort geaccepteert, ende opdat haere gedonateerde intentie des te vaster soude worden volbracht, soo verclaert sij donatrisse tot assureantie vande voors. fondatie ende rentconstitutie te affimeren ende te laeten verbinden voor speciale panden ende hijpothecque der voorgeroerde rente van sestigh guldens s' jaers, eerst een stuc lant groot ontrent een bunder sevenensestig roeden onbegrepen der juiste maete, commende ter eenre het stration loopende naer het Goorbroeck ter tweede het ghene loopende naer Crewegh, ter derde het naervolgnede stuck groot ontrent een halfbunder ende drijenvijftigh roeden gelegen inde Corte landen, ende ter vierde de Corte bedden, haer donatrisse competerende,

ende finalijck secker parcheel bempts geleghen alhier inden Gansdeijck, groot ontrent de vijf daghwanden onbegrepen der maeten comende ter eenre den Ganschdeijck, ter tweede Jan Boije, ter derde Jacques Vloebergh ende den Leijsloot ter vierde zijden, wesende allen vrij, zuiver ende onbelast uijtgenomen met den s'heeren pacht ende cheijns ende subject aen deijckkagie sonder meer, welcke voors. goederen de naergenoemde donatrisse heeft vercreghen bij successie ab intestato voor d'eene hellicht uijt den hoofde van wijlen Catharina Vloebergh, weduwe wijlen Peeter Coliers, haere grootmoeder ende voor d'andere hellicht bij testament van wijlen Elisabeth Coliers, haere moederlijke moeije was, die de voors. goederen hebben becomen, te weten het voors. bunder onder andere bij coop teghens m'her Philip Mari Joseph Della Faille, Baron van Esteinpuis etc. ende vrouwe Maria Anna de La Faille sijne compagne ingevolge den goedenisse briefff daer van sijnde in date 1698, onderteeckent A. van der Veken alhier gesien, ende de voors. vijff daghwanden bempts insgelijcx bij coop vercreghen door wijlen haere voors. grootmoeder teghens Adriaen Selleslagh cum suis ingevolge den goedenisse briefff daer van sijnde de date 21 november 1696, onderteeckent ut ante, alhier insgelijcx gesien, welcke voors. rente cours ende inganck sal beginnen te nemen op heden date deser, oversulcx dat het eerste jaer van betaelinghe vallen ende verscheijnen sal op den negensten augusti van den toecomenden jaere 1758, ende soo voorts bij haar donatrisse, erffgenaemen ende representanten euwelijck ende successivelijck op dien voedt te continueren tot het remboursement inclus, dewelcke door haer donatrisse ofte deselffs erffgenaemen ende representanten sal moeten geschieden in eene reijse ende met gelijk cappitael van twee duijsent guldens wisselgelt met den interest van dien a rate van tijdt tot de cassatie inclus, ende voorts vrij van alle lasten geene uijtgenomen noch te geexcipieert waer aen sij donatrisse heeft gederogeert, in welcken gevalle sal den voors. heere acceptant afte sijne successeuren de voors. te rembourserene cappitaele somme met de eerste creasie op den voedt ende maniere voorseijt moeten remplaceren op goede ende suffisante panden, ende ingevalle dat de voors. rente de oncosten vande brandende olie quaeme te excederen soo wilt ende begeert sij donatrisse dat de gemelde excrementie sal vermogen geemploijeert te worden ten dinste van het voors. alderhoogweirdighste aldaer ofte andere nootsaekelijckheden inde geseijde kercke, sonder dat den voors. heere acceptant ande sijne successeurs aen niemandt wie het zij ofte niet ten opsichte vande voors. excrementie en sullen gehouden sijn te doen eenighe rekeninghe, beweijs ofte reliqua ende ingevalle dat de erffgenaemen ofte representanten vande donatrisse de voors. rente niet precies telcken valdaege en quamen te betalen ende dat sij de selve lieten verlopen twee achtereenvolgende jaeren, soo sal het in dien gevalle aenden heere acceptant ofte desselffs successeurs gepermitteert wesen hunne handen te mogen slaen op de huerpenninghen dewelcke vande voors. goederen sullen comen te provenieren als oock in cas van courtresse de voors. goederen tot assurance vande alhier voors. gestipuleerde rente met de verschenen interesten moghen naer hun nemen sonder eenighe uijtwinninge ofte voordere rechtspleginge te doen ende de selve publicquelijck vercoopen wettelijck ofte bij de notaris, op conditie dat de overighe penningen vant voorseijt capitael sullen volgen aende erffgenaemen ofte representanten van haer donatrisse, alles onder obligatie van haeren persoon ende goederen present ende toecomende, constituerende sij donatrice ten dien effecte onwederroepelijck N... N... ende alle thoonders deser om in haeren naem ende haeren twegen te gaen ende te compareren voor schepenen deser Prochie. Ende Baronnie van Willebroeck ende alomme elders des behoorende ende aldaer den geheelen inhoudt deser vernieuwende de voors. gedonateerde rente tot behoefte ende onderhoudt van het voors. eeuwelijck brandende licht van het alderheijlighste Sacrament binnen de kercke van het voors. Willebroeck op de voors. panden hier voren in hunne regenoten breedere uijtgedrukt wel ende wettelijck te laeten besetten, affecteren ende realiseren in forma mitsgaeders om in cas van eenich gebreck int precies voldoen ende volbrengen deser haer donatrisse, erffgenaemen ofte representanten vrijwillighlijck te doen ende laeten condemneren met costen, 't zij voor den voors. Souvereijne Raedde van Brabant, Grooten Raede van Mechelen, als alomme elders daer het den voors. heere acceptant ende sun successeuren sulcx goetduncken ende gelieven sal, aldus gedaen ende gedonateert binnen het voors. Willebroeck ten daege, maende ende jaere voorschreven ter presentie vanden heere Joannes Bptista Schoon, advocaet vanden voors. Raede ende sieur Carolus Dominicus Janssens meester apoteker binnen de stadt Loven als getuijghen hiertoe aensocht ende gebeden zijnde de minute deser becleet met eenen segel van sessendertigh stuijvers bij de voors. donatrice, heere acceptant ende getuijghen benefens mij notaris onderteeckent, Quod attestor Johannes de Mol, notarius.

Flor Cools

Voor diegenen die zich willen oefenen of verdiepen in het oud schrift of paleografie voegen wij hierbij een tweetal bladzijden toe uit de oorspronkelijke akte.

 1758
 1758
 Notarman
 Op heden ¹⁷⁵⁸ desen Tegensten
 Auctoriteit ¹⁷⁵⁸ comparérend voor
 mij onderget. al oordenaar Notariz
 geadmistert bij haren Majestijts
 Souvereynen Raad van Brabant
 tot Willembroeck residentend ende inde
 presentie vande getuyghen hier naar
 gescreven, Souffrouwe Catharina de
 Brumpe Begijnster ende de groaten
 Begijnster binnen dese Stadt Mechelen
 ten aen mijn Notario S. de Vol bekent
 de volghende inrichting ende naar
 vermogen valde op den Prinsen Jan
 Octroy bij de Comparante ten effecte
 narlof herten te mogen doen en
 haren Verheer, in haren voort. Majest.
 tijts Souvereynen Raad van Brabant
 in datel acht Julij van desen jaere 1757.
 gescreven heb. v. onder te hert
 C. L. J. Collin ende gelyc informas
 alle in original gescreven hert in
 sijn Luffte ende debotie, als oock
 omredenen haren bekent, met volgenden
 leyde, ende alsoo mit vermindering
 onbedroevelijc geboven ende gelyc
 donatort gelyc sijn gelyc ende
 donatort bij desen alle Capitaalij
 Coninc van haren in sijn gelyc
 beslyc voor ende verdelijc
 fondatue ende aldre gelyc sara
 dient binnen dese Carolinade hert

Van Willibrordus om sijt der laere;
lijck sijn verbeiden vant voor
Capitule gebonden ende bevalt
te worden de olie ofte licht te
beloken voor sijn voor. Alder hoogh:
verbeiden sijn dach ende naecht
verbeiden sijn. sal in water branden tot
in de vrede ende glorie gods, beloken
voor sijn door die verbeiden sijn
hant Ludovicus van Schandevort
Castor des voor. Broche alder ore:
sint tot lere ende glorie alvoor
dan sijn heest geaccostert. Dan
alsoe de voor. Donatissse de gemelde
Capitule Soume alsin ende handt
met in heest, soe verclert sijn bij d'ij
dat over ten dinste voor sijn tel
Berkennen ende te verlijden ende
Erfelijck. wate van sijn guldens
sijn a rate sijn die van ende, d'vst
alger in sijn sijn: door die voor.
hant Castor in die tamen ende ten
bij oede alvoor wort geaccostert
ende adat hare geonade te d'ij ten:
: die des te verbeiden sijn worden vol:
: bracht soe verclert sijn Donatissse
tot abdicantie vande voor. fondatie
ende rentconstitutie te assigueren
ende te lanten verbinden van sijn:
: le sanden ende hypotheque der voor:
: geonade wate van sijn guldens
sijn, End ende sijn lants groot
ontrent ende binder sijn sijn zaden

Matheus Herkenrath – actieve Duitser in Willebroek, nu 200 jaar geleden.

De meeste personen die reeds opzoeken verrichtten ivm met hun stamboom zullen waarschijnlijk al eens de wenkbrauwen gefronst hebben al er weer zoiets vreemd in de verschillende aktes voorkwam. Een mooi staaltje van hoe aktes kunnen verschillen of gewild vaag blijven, vond een van onze leden bij zijn opzoeken. We laten u meegenieten.

De naam Matheus Herkenrath duikt chronologisch voor het eerst op in de bewerking van de klappers der Willebroekse dopen van 1779 tot 1812, door René Pattyn. Het document verwijst naar een doopakte van 13 april 1811 toen een jongetje Josephus gedoopt werd, onecht kind van Jacoba Rampelbergh, maar wel met vermelding van Matheus Herkenrath als vader. Een in de kantlijn toegevoegde nota, gedateerd op 22 maart 1815 bevestigt die erkenning van het vaderschap nog eens.

De burgerlijke geboorte-akte n° 18 van 1811, opgesteld op 13 april, bericht ons dat de aangifte gebeurde door Jeanne Marie Boelpaep, 57 jaar oud, dagloonster en vertelt erbij dat zij dezelfde dag rond 4 uur 's ochtends assisteerde bij de geboorte van Josephus, zoon van Jacoba Rampelberg, eveneens dagloonster, 36 jaar oud en geboortig van Tisselt, echtgenote van August Lauwers.

Als getuigen waren verder bij deze aangifte nog aanwezig Mathieu Rampelberg, daglooner, 34 jaar oud en wonende te Tisselt, jongere broer van de moeder en François Janssens, brouwer, 33 jaar oud en inwoner van Willebroek.

Onmiddellijk vallen in deze akte een aantal ongewone elementen op. In de eerste plaats gebeurt de aangifte niet zoals gebruikelijk door de vader, maar door een vrouw die hulp verleende bij de bevalling hoewel ze blijkbaar geen vroedvrouw was. Vaak duidt dit soort aangiften door iemand anders dan de vader op een natuurlijk kind, wat ons dus al in de doopakte bevestigd werd. Verder wordt Augustin Lauwers, vader van drie eerdere kinderen gebaard door Jacoba Rampelberg, nog steeds vermeld als haar echtgenoot, niet echter als vader van het kind. Uit de akte blijkt nochtans niet overduidelijk of het kind nu met de familienaam Lauwers, dan wel Rampelberg door het leven zal gaan.

Het antwoord op die vraag vinden we in de volkstelling van 1830, waarin we Josephus Rampelberg – dus toch onder zijn moeders naam - terugvinden als 19-jarige, inwonend bij zijn vader Matheus Herkenrath (47), diens echtgenote Elisabeth Maes (42), hun dochter Elisabeth Herkenrath (12) en ene Maria Josepha De Coninck (22).

Van Herkenrath, in de doopakte als vader aangeduid, is in de geboorte-akte dus geen sprake en hoewel ook Augustin Lauwers overduidelijk niet als vader genoemd wordt, suggereert de formulering "épouse d'Augustin Lauwers" dat haar echtgenoot nog wel in leven is.

Conclusie : Josephus was een onecht kind van Jacoba Rampelberg, die bij zijn geboorte in 1811 nog altijd gehuwd was met Augustin Lauwers. Matheus Herkenrath had wel degelijk zijn eerste sporen nagelaten.

Wie was nu die Matheus Herkenrath en waar kwam hij vandaan ? Daarop vinden we enkele antwoorden in de geboorte- en doopakten van ene Petrus Joannes op 16 februari 1816. Matheus Herkenrath, 36 jaar oud, schipper, woonachtig te Willebroek maar geboren in Mülheim aan den Rhijn komt de geboorte melden van een kind waarvan hij voor de burgerlijke stand erkent de vader te zijn en het verwekt te hebben met Jacoba Rampelberg, 40 jaar oud, geboortig van Tisselt maar wonende in Willebroek.

Het kind krijgt de voornamen Petrus Joannes, maar of hij in tegenstelling tot zijn oudere broer Josephus de familienaam Herkenrath krijgt toebedeeld is niet helemaal duidelijk. Later zal blijken dat zulks eigenlijk niet tot de mogelijkheden behoorde want Jacoba was immers nog steeds gehuwd en het is waarschijnlijk dat ook deze zoon haar naam, dus Rampelberg kreeg.

In de doopakte van dezelfde Petrus Joannes blijkt de pastoor van dienst zich wel enkele keren vergaloppeerd te hebben.

Het was natuurlijk februari en beslist koud in de sacristij, zodat bij de administratieve bezigheden wellicht een opwarmertje genuttigd werd. Wat er ook van zij, om te beginnen doopte hij de kleine als Joannes, niet Petrus Joannes zoals in de doopakte staat. Dan maakte hij er een wettig kind van met Matheus als vader, wat helemaal niet kan vermits Jacoba nog gehuwd was en tenslotte noemt hij de moeder Carolina Rampelberg i.p.v. Jacoba, maar kom, wie hier niet mee kan lachen is wel een kniesoor. Wel leren we nog iets waardevol uit die bewuste doopakte, nml. dat ene Petrus Joannes Lauwers peter was. Ik wed er veel op dat hij een broer was van Jacoba's echtgenoot August Lauwers en kom daar later nog op terug.

Uit latere akten weten we dat Matheus op 1 juli 1872 geboren werd in Mülheim am Rhein, nu een voorstad van Keulen, gelegen op de rechter Rijnsoever, pal tegenover het stadscentrum. Zijn ouders, Petrus Herkenrath en Anne Gertrude Gummersbach waren zonder twijfel echte Rijnlanders. Hun familienamen, zowel Herkenrath als Gummersbach, verwijzen naar een plaatsnaam in het zogenaamde "Bergische Land", ook nu nog een zeer landelijk gebied, erkend als "Naturpark", ten oosten van Keulen. Hoewel we daarvan nog geen harde bewijzen hebben, was zijn aankomst in Willebroek naar alle waarschijnlijkheid het directe gevolg van zijn beroep als schipper.

Terug nu naar 1816. Op 25 mei 1816, negen dagen na de geboorte van Petrus Joannes, overlijdt Jacoba Rampelberg. Zij woonde blijkens de overlijdensakte in Klein-Willebroek en de aangifte gebeurde door twee burens, een 59-jarige schipper en een 33-jarige wandslagersgast. Bij de aangifte geen spoor van haar echtgenoot Augustinus Lauwers, die nog steeds als dusdanig vernoemd wordt en dus nog in leven is, noch van Matheus Herkenrath, de vader van haar pas geboren zontje.

Als we alle feiten nog eens op een rijtje zetten lijkt het meer dan waarschijnlijk dat August Lauwers, Jacoba's echtgenoot ergens na de geboorte van zijn derde kind in 1803 met de noorderzon vertrok. Dit zou dan in de eerste plaats verklaren waarom er tussen 1803 en 1811 geen verdere kinderen geboren werden.

Het zou tevens verklaren waarom Josephus in 1811 de naam van zijn moeder kreeg hoewel haar echtgenoot August niet als overleden bekend stond, maar wel lange tijd verdwenen was en daarom niet de vader kon zijn.

Als derde element zou dat ook verklaren waarom Petrus Joannes Lauwers, meer dan waarschijnlijk broer van August, peter werd van het laatste kind.

De familie had het blijkbaar Jacoba na al die jaren afwezigheid van August niet kwalijk genomen dat ze niet alleen gebleven was. Tot zover mijn theorie.

18 maanden na Jacoba's overlijden, op 26 november 1817, huwt Matheus Herkenrath, nu 35, de vier jaar jongere Elisabeth Maes. Hij wordt bij die gelegenheid weer als schipper ("batelier") genoemd en ook nog eens in het daaropvolgende jaar bij de geboorte van dochter Elisabeth Herkenrath, het enige kind geboren uit dit huwelijk.

Hoe lang hij effectief bleef varen weten we niet, maar in 1839, toen zijn dochter Elisabeth huwde, was hij klaarblijkelijk landbouwer.

Matheus Herkenrath en ook zijn echtgenote Elisabeth Maes stierven in september 1849 met slechts twee dagen onderscheid. De kans is groot dat ze beide slachtoffer werden van de toen in de streek heersende cholera epidemie die meer dan 100 slachtoffers eiste.

18.

L'au dix huit ont outre le treize du mois de
 Avril a une heure de relevée, pardevant Nous
 Maire, officier public del'Etat civil de la
 Commune de Willebroeck, arrondissement de
 Malines, Département des deux Villes
 est comparu Jeanne Marie Wolgast, âgée
 de cinquante sept ans, journalière ayant
 assisté a l'accouchement, laquelle Nous a
 présenté un enfant du sexe masculin, né
 ce jour lui a quatre heures du matin de
 Jacqueline Rampelberg âgée de treize
 six ans, journalière native de la commune
 de Chippell domiciliée en cette Commune,
 épouse d'Augustin Lauwers,

auquel enfant elle a déclaré vouloir donner
 le prénom de Joseph

Lesdites Déclaration et présentations faites
 en présence de Mathieu Rampelberg âgé
 de treize quatre ans domicilié en la Commune
 de Chippell, et François Gausseus, âgé de
 treize trois ans, Orapheur domicilié en cette
 Commune, les quels ont signé avec nous après
 que Lecture leur a été faite du présent acte

cuina maria wolgast
 ou Rampelberg
 F. Gausseus

15

1816 8e f^e

In Den jaere achtthien hondert en dertien
 Den dertiensten february ten twee uren naer
 middag in Voor' ons maire officie Van den Crèche
 Stet Vergaangste Van Willebroeck, Arrondissement
 Van Mechelen, provincie Van Antwerpen, gecompareert
 Mathieu Merkenraeth oud sijn in dertig jaeren Schipper
 woonachtig in dese gemeente gebortig Van Mechelen aen den Rhyne,
 die Welken ont heeft verklaert dat of hierin tusschen
 uren Voor' middag geboren is een kind byende Van
 het mannelijk geslacht welck kind by ons vertoont
 en hier aen by verklaert tegerende Voornamen Van Petrus
 Joannet, dieg erkennende den vader te wesen Van dit kind
 en het zelve voortgebragt te hebben met Jacoba Rampel-
 bergts oud dertig jaeren Werkster woonachtig in dese gemeente
 gebortig Van Chyssel, de Voornomde Verklaring inde bestorming
 Van in de tegenwoordichheit Van Antoniel Van der
 Broeck oud hier in dertig jaeren adjoint deser gemeente
 in den franciscan' Saepsum' oud aen in dertig jaeren
 Crommer byde woonende deser gemeente in den Roden inde
 getuygen hebben mit ons desen acte getakent naer dat
 den Zelfen hie Wal voorgeseyden J. P. Janssens
 Mate's herkenraeth J. P. Janssens

Van Der Broeck

J. P. Janssens maire

19
 Die Decima tertia Aprilis Baptizatus est
 Josephus filius illegitimus Matthei Herkenrath
 de Mellem ad Ueram, et incola hujus
 loci, et Jacobi Rampelberg
 qui se patrem declarat, et Jacobi Rampelberg
 Die 22 Martii indigens de Schieffelt et incola hujus, natum hic
 1815 in hora quarta postmeridiana, sub sigillo Matthei
 Rampelberg et Francisca J. H. D. D.
 J. B. Omeis Pastor

Doopakte 1811

Die Decima septima Februarii Baptizatus est
 Petrus Joannes filius legitimus
 Matthei Herkenrath natus ex Mattheo et Margareta
 hujus et Carolina Rampelberg natus ex
 Schieffelt et incola hujus, natum hic hora quarta post
 meridiem, sub sigillo Petri Joannis Landwehr
 et Johanna van der Hoff.
 J. B. Omeis Pastor

Doopakte 1816

Hoeveel afstammelingen van Matheus Herkenrath er heden nog in en rond Willebroek rondlopen weet wellicht niemand, maar zeer zeker zijn het er heel wat, hoewel niet met zijn familienaam, zoals we hierboven hebben gezien. Petrus Joannes stierf waarschijnlijk op jonge leeftijd, want van hem hebben we totnogtoe geen nageslacht kunnen opsporen en ook in de volkstelling van 1830 komt hij niet voor. Dochter Elisabeth daarentegen, geboren uit zijn huwelijk met Elisabeth Maes, huwde in 1839 met Carolus Huyghe en had met hem 9 kinderen, daarvan 7 zonen.

Van dit nageslacht zijn ons nu al 37 kleinkinderen van Matheus bekend en er zijn er beslist meer geweest. En dan is er natuurlijk nog Joseph, onmiskenbaar ook zijn zoon en duidelijk nog in leven in 1830. Mogelijk heeft ook hij nakomelingen gehad die dan wel Rampelberg heetten, maar eigenlijk Herkenraths waren.

Ondertussen zijn we een zestal generaties verder en kunnen we met de hand op het hart zeggen dat er in en om Willebroek vandaag nog heel wat autochtonen rondlopen met voorouders in het Rijnland, niet tengevolge van de herhaalde massale Duitse bezoeken in onze contreien vorige eeuw, maar als nazaten van Matheus Herkenrath, schipper rond de jaren 1800.

Etienne Huyghe
Riaz Zwitserland

Van verwarming met open vuren, haarden en kachels tot de “Leuvense stoof”

Een kijk op de voorgeschiedenis

Onze voorouders maakten niet alleen vuur om vlees en voedsel te bereiden maar ook om zich te verwarmen tegen de barre en koude wintermaanden. Hoe primitief hun vuurhaarden ook waren, zij slaagden er toch in om zich te verwarmen ook al droegen zij kledij gemaakt uit dierenhuiden. De gezelligheid in hun gezin zal er zeker niet veel onder geleden hebben wanneer zij zich rond hun warmte-bron schaarden. Hun vuurhaarden in grotten en later in hutten brachten niet allen warmte mee maar ook licht. In deze vuurhaarden werden ook hun wapens gesmeed alsmede sieraden en gebruiksvoorwerpen uit brons.

Langzamerhand ontwikkelden zich nederzettingen bestaande uit tenten en een weinig later uit hutten en nog later uit primitieve woningen. Maar ... telkens diende er gezorgd te worden voor warmte. Het hout van de bossen was overvloedig aanwezig en zorgde voor de aanvoer van de brandstof.

Na vele jaren later had men het bewerken van metalen goed onder de knie en werd overgegaan tot het smeden van allerlei nuttige voorwerpen waaronder ook de eerste primitieve open haard en later de kachel.

Reeds heel vroeg, rond 1600, sprak men over **plaatijzeren kachels**. Deze kachels werden door de hitte zeer snel vervormd en waren ook gevaarlijk inzake de brandveiligheid. Een lang leven waren deze kachels niet beschoren.

Benjamin Franklin (1706-1790) stelde dit probleem ook vast. Hij verrichtte allerlei proeven en tests om uiteindelijk uit te komen bij de gietijzeren kachels die op hun beurt ook niet volledig voldeden aan de vereisten van veiligheid en gezondheid.

Niettemin had een gietijzeren kachel heel wat minder warmteverlies dan de open haard en was ook gebruiksvriendelijker. Waar men voorheen **hout of turf** gebruikte werd later overgegaan op steenkolen als brandstof. Talrijk zijn de vijvers in het Blaasvelds Broek die ontstonden door de turfwinning voor brandstof.

De voorraad hout werd opgestapeld onder een hekken of gewoon samengebundeld en gestapeld in de vorm van een **mutsaard**.

Alles wat men niet onmiddellijk kon gebruiken en brandbaar was werd beschouwd als materiaal voor “de stoof” zoals papier, resten van rieten manden en korven, afgevallen bladeren in de herfst, stukken planken en lopen doordrenkt van olie, enz.

In de boerenwoningen of plattelandshoeven trof men nog lang een haard aan. Trouwens vele hoeven werden zodanig gebouwd dat woonhuis, stallingen en schuur één geheel vormden, nog dikwijls in hout met een dakbedekking bestaande uit strooi of riet. Bij het betreden van zulke hoeve kwam de reuk van de koestal, van de koeketel of het turfvuur u onmiddellijk tegen. Bij het openen van de keukendeur kwam men in een grote, meestal vierkante ruimte, die tegelijk dienst deed als keuken, eet- en zitplaats.

Typische boerderij met de grote strooien daken en de lage gevels ⇒⇒

De koeketel hing er boven een groot open vuur dat in de open haard voldoende brandde want vroeger werd het voedsel voor de dieren eerst opgewarmd. Deze koeketel kon men verplaatsen door middel van een sterke hefboom die draaibaar was opgesteld om alzo de aanpalende stal te bereiken.

Niet alleen in onze gewesten trof men vrij lang zulke hoeven aan, maar vooral de Kempische hoeven waren omwille van hun bouwstructuur zeer bekend.

Bovenstaand beeld geeft duidelijk een gedeeltelijk interieur weer van een boerenwoning met de open haard. Kijk ook naar de hespen die te drogen hangen aan de zoldering.

Hier en daar trof men ook een bakhuis aan, op een veilige afstand van het hoofdgebouw. In dit stenen bakhuis bakten enkele boeren nog zelf hun brood. Telkens het laatste brood van een vorig "baksel" aangesneden werd, werd de oven heet gestookt met fijn hout uit de houtmijt of mutsaard. Het deeg werd gekneet in de "moelle" of deegtrog. Zodra de oven voldoende verhit was (de stenen van de oven zagen dan wit van de hitte) werden de broden in de oven geschoven met een speciale houten broodplank.

Hoe heerlijk was het als de boerin af en toe "ovenkoeken" bakte en dit speciaal voor de eigen kinderen maar ook voor deze van de burens die verzot waren op de nog warme ovenkoeken.

Bakhuis v/h "Spaans kasteeltje" in de Peetersstraat te Tisselt ⇒

Het tijdperk van de kachels gestookt met steenkolen.

Rond de jaren **1820** verschenen de steenkoolkachels en dit vooral in de steden. Rond **1850** werd in onze streken nu ook de steenkoolkachel algemeen gebruikt ook door de gewone burgerij.

Nochtans werd er tijdens de Eerste en ook de Tweede Wereldoorlog, wanneer steenkolen schaars en duur waren, door sommigen opnieuw turf gespit om hun woning te verwarmen.

Niet alleen woningen maar ook scholen, ziekenhuizen, openbare gebouwen, enz. werden door steenkoolkachels verwarmd. Staande buizenkachels uit gietijzer, verbonden met een gesloten schouwbus die de rook naar buiten leidde, waren veelal in trek wanneer deze niet moesten gebruikt worden voor de bereiding van het eten.

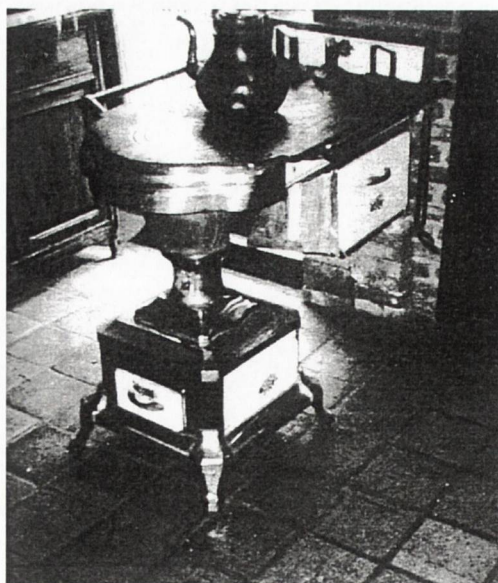
Verwarming van een schoollokaal te Breendonk rond 1940. Meester Benoit Verlinden zorgde voor het onderwijs in het 3de en 4de studiejaar.

In de meeste gezinnen trof men reeds lang voordien de “Leuvense stoof” aan. Haar voorlopers noemde men de steenkoolkachel of colenstove (1752) of ene hoillie stove met hetgene daer van dependeert²².

Zij bestond vooral uit een rechthoekige brede buis die ook hier de rook via de schoorsteen naar buiten leidde. De kolen werden gewoon in een gietijzeren bolvormige pot aangestoken. Deze stoofpot rustte op een onderstel waarin ook de asbak zich bevond.

Boven op de stoofpot rustte de reeds eerder genoemde rechthoekige buis die voorzien was van een stevige bovenplaat meestal nog met twee leuning aan bevestigd.

Men kon meer dan één pot op het vuur zetten en deze ook warm te houden.

²² Zie het standaardwerk van de heer Jozef Weyns, stichter van het Openluchtmuseum Bokrijk, Volkshuisraad in Vlaanderen (1974)

Onderaan de “stoofbuis” was dikwijls een oven voorzien waarin men het eten kon warm houden.
Gietijzeren strijkijzers werden ook op de stoofbuis opgewarmd.

Later deed dan ook de “cuisinière” haar intrede.

In Willebroek en omstreken gebruikte men alom de benaming “Leuvense stoof”.

Van waar nu deze benaming?

Het was niet alleen rond Leuven dat men deze benaming gebruikte, in tegendeel, in gans Vlaanderen, zelfs in het hele land, kwam men deze benaming dikwijls tegen.

De toevoeging “Leuvense” is niet met zekerheid te achterhalen.

Het blijkt dat een Leuvense kachelmeester met deze stoof meerdere onderscheidingen behaalde. Hij raakte zo bekend in binnen- en buitenland. Komt het omdat er rond Leuven nogal wat kachelsmeden waren?

Waren het de studenten, die in Leuven studeerden, die tijdens hun studie aan de universiteit of hogeschool, deze Leuvense stoof opmerkten omdat ze deze thuis nog niet hadden gezien en deze stoof als iets nieuws beschouwden en de benaming dan ook verspreidden over het ganse land?

Een feit is zeker. Deze steenkoolkachels werden gegeerd in binnen- en buitenland.

Overall, in elke stad of gemeente trof men kolenboeren of “koolmarchands” aan die de steenkolen, met paard en kar, vervoerden en de burgers bevoorraadden.

In Willebroek kenden wij zo de vermaarde kunstenaar Alfred Ost waarvan de familie een steenkoolbedrijf had opgezet aan de Kasteelstraat nu Groene Laan.

En welke Willebroekenaar heeft niet gekend : Karel Cortebeek of Charel van de korte, Jan De Boeck-groothandelaar, Charel Maes, Fons van de grüne, Somers uit de Vaartstraat, Willem De Backer, Rik De Jonghe of Rik van den Beitjes, Frans Tersago of de Rosse (deze laatste twee uit de Breendonkstraat), Brems (Vaartstraat), De Bolster (Groene Laan), Louis Cortebeek (Groene Laan), Geudens kolen- en mazouthandel, De Boeck (E. Vander Veldestraat), De Boeck (Heindonksestwg), Bellens (Oostdijk), De Laet (Molenstraat), enz.?

Bijna allen zijn uit het straatbeeld verdwenen. De opkomst van de verwarming met stookolie en gas alsmede de centrale verwarming hebben nieuwe gewoonten en toepassingen met zich gebracht.

G. Van Auwenis

Wintergedachten²³

Uit de grauwe winterlucht
Warlen fijne veéren.
Zou men uit de hemelpoort
't Dons naar buiten keren?

't Kunnen ook wel vlokjes zijn
Uit de vacht der schapen,
Die ik vaak zoo dicht bijeen
In de lucht zag slapen.

Al de daken worden wit,
Ook de naakte twijgen.
Altijd meer en altijd weer
Zie ik vlokjes zijgen.

En het tuintje, waar ik speel,
Krijgt een blanke deken,
Waaruit stokkrig, stijf en schraal
Zwarte stoppels steken.

'k Vang u in mijn kleine hand,
Fijne, koude vlokken;
'k Laat u hangen op mijn kleed,
In mijn donkre lokken.

'k Loop nu in een sprookjesland,
Wit op blanke wegen...
Lijk ik nu geen lichte fee
In dien vlokkenregen?

Door Tine Rabhooy
(Willebroekse dichteres)
Februari '33

²³ Uit "De kleine Vlaming" : maart 1933

Inhoudstafel : januari – februari – maart 2010

Voorwoord	blz.	1
Politiek Socialist + diepgelovig Christen – Moet kunnen door H.E. Mertens.....		2
De Boer en de baron – deel 2 door Paul De Borger.....		4
Cinemaverhalen uit Willebroek door Jean Merckx.....		9
Ambras te Blaasveld en te Heffen door Leon Bernaerts.....		14
Een geneesheer te Willebroek – J. Philippus Joos door F. Van der Jeught.....		16
Schenking door Catharina De Termpt door Flor Cools.....		23
Matheus Herkenrath – actieve Duitser in Willebroek nu 200 jaar geleden door Et. Huyghe		27
Van verwarming met open vuren tot de Leuvense stoof door G. Van Auwenis		32
Wintergedachten door Tine Rabhooy		36

Werkten mee aan dit nummer :

Leon Bernaerts – Flor Cools - Paul De Borger - Etienne Huyghe - Jean Merckx – H.E. Mertens - François Vander Jeught - Gust Van Auwenis en Eric Van Winghe.

Samenstelling en lay-out : Gust Van Auwenis en Eric Van Winghe.

Alle rechten voorbehouden. Het overnemen van teksten kan slechts gebeuren na schriftelijke toelating van de auteur en mits vermelding van het tijdschrift, jaargang en nummer.

Elk auteur is individueel verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel.

Geplande activiteiten:

Zaterdag, 5 december 2009 gaat onze jaarlijkse “genealogische en heemkundige” dag door te Breendonk in het parochiaal centrum in de Jan Hammeneckerstraat. Deuren open van 10.00 tot 17.00 u. Talrijke registers zullen ter plaatse kunnen geraadpleegd worden. Meerdere standen met genealogische programm’s zullen gedemonstreerd worden. Talrijke boeken over stamboomkunde, heemkunde, enz.. worden er te koop aangeboden.

Aandacht! Bezoek regelmatig onze website om op de hoogte te blijven van onze laatste nieuwsjes en geplande activiteiten : www.vaertlinck.be

't Klokske

bij Elke

TEL : 03/886.97.96 (Breendonk)

lotto/dagbladen/schoolbenodigheden

openingsuren :

ma : 06.30U - 12.30U / 13.30U - 18.30U

di : 06.30U - 12.30U / 17.00U - 18.30U

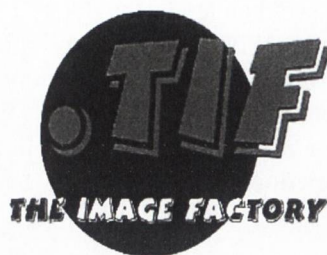
wo : 06.30U - 12.30U / 13.30U - 18.30U

do : 06.30U - 12.30U / 13.30U - 18.30U

vr : 06.30U - 12.30U / 13.30U - 18.30U

za : 08.00U - 12.30U / 13.30U - 16.00U

Digitale drukkerij
Digitaal boekdrukken in kleine oplages
Reclame en belettering

Davy Van Ranst
The Image Factory
Lindestraat 9
2880 Bornem
Tel. 03 899 46 66
Fax 03 899 46 67

www.the-image-factory.be

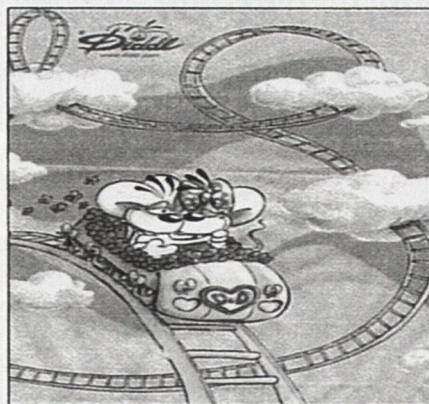
Bank

DEXIA BANK Nieuwstraat
2830 Willebroek
03/860.72.90

BOEKSKE

Voor al uw tijdschriften en kranten!
Aan huis besteld!

Eksklusief verdeler van :
DIDDL, TOPMODEL,
DARK DUDES, ROSALIE UND TRUFFEL

Voor al uw inkt en toonercardridges tot 50 % goedkoper
Overwiningsstraat 76 - Willebroek
Tel: 03.886.73.84

CAFE - TAVERNE "CASINO"

Bij Chris & Patrick

**Oud Sasplein 3, 2830 Willebroek
(aan de brug)**

Tel 03/886 68 70 - dinsdag gesloten

- **VERZORGDE SNACKS**
- **BRUSSELSE WAFELS**
- **PANNEKOEKEN**
- **DIVERSE BROODJES**
- **MILCKSHAKES**
- **IJSCOUPES**
- **VERSE FRUITSAPPEN**

Anno 1905

ZAKENKANTOOR NV VAN TRICHT

L. DE NAEYERPLEIN 16
2830 WILLEBROEK

Tel. 03-886 87 33 - 03-886 94 62

Fax 03-886 20 91

E-mail : yvette.vandemaele.15515@axa-bank.be

Alle wekdagen geopend van 9 - 12 uur en van 14 - 18 uur
Dinsdag- en zaterdagvoormiddag enkel na afspraak

**VOOR AL UW BELEGGINGEN, BANKVERRICHTINGEN,
VERZEKERINGEN EN KREDIETEN**

Het kantoor met de betere service !

Uit Sympathie

上海酒家

CHINEES RESTAURANT

SHANGHAI

Stationsplein 2

2830 WILLEBROEK

Tel. 03 886 74 96

Ruime parking

Maandagmiddag

Dinsdag

Zaterdagmiddag

GESLOTEN

Jan maes

watches & jewellery

L.De Naeyerplein 31

2830 Willebroek

03/886 86 26

Bruul 85

2800 Mechelen

Meubelen

“ Toonzalen : Brielen 5 – 2830 Willebroek-Tisselt

Jozef VAN DEN BERGH nv

“ Tel. 03/886 66 03

Keukens MICKO

“ Donderdag gesloten

SELEXION

OKAPI

UW PARTNER IN DE INFORMATICA

*hardware - software - netwerken
pc - notebook - netbook
installaties - herstellingen
telenet - proximus - inktpatronen*

Stationsstraat 96 - Willebroek
03/886.90.46 - info@okapi.be

OKAPI
UW PARTNER IN DE INFORMATICA

't Poussecafé

Torenstraat 6 - 2830 Willebroek

☎ 03 / 866 05 36

Open vanaf 11.00 uur
Keuken doorlopend vanaf 11.00 uur
Maandag gesloten

WOONDECORATIE

PEPERMANS

Herman Vosstraat 46
2830 Willebroek

Tel. 03 / 886 68 23

Fax 03 / 866 15 00

www.decoratiepepermans.be

- Vast tapijt
- Tapijten
- Vouwdeuren
- Textiel

- Vloerbekleding
- Gordijnen
- Zonwering
- Onderhoud

- Laminaat
- Overgordijnen
- Behangpapier
- Verven-Mengmachine

WILLEBROEK

TEL. 03/886.41.30

**Groep
Kerremans**

**Zakenkantoor
Kerremans & Co**

VERZEKERINGEN
BANK

OVERWINNINGSSTRAAT 87
2830 WILLEBROEK
TEL: 03/886.43.39
FAX: 03/886.57.02

info@groepkerremans.be
www.groepkerremans.be

CBFA: 040356A-cB

**Vastgoed
Kerremans**

VERKOOP
VERHUUR
BEHEER

OVERWINNINGSSTRAAT 87
2830 WILLEBROEK
TEL: 03/886.43.39
FAX: 03/886.57.02

info@groepkerremans.be
www.groepkerremans.be

BIV KERREMANS STEVE: 503765

EEN SIMPEL
TELEFOONTJE VOLSTAAT
ALS DE BEERPUT OVERLOPEN GAAT

Alle reinigungs-
en ontstoppingswerken

03-888 78 00

ruimerke

www.ruimerke.be

info@ruimerke.be

BON 5€ 1 Bon per klant

KEUKENCENTER

MASURE

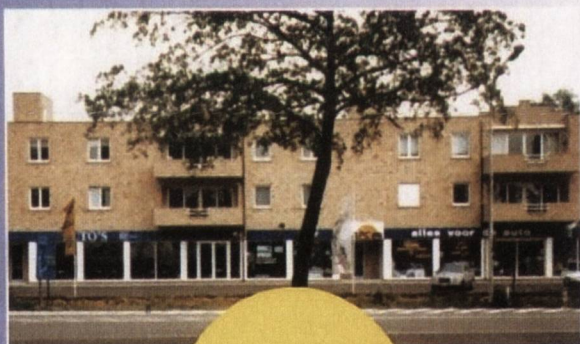
Totaalinrichting van vloer tot plafond

- keukens in alle stijlen
- van luxe modellen tot de budget-keukens
- ook badmeubelen en schuifdeuren
- wij tekenen uw eigen droomkeuken

Kleine Amer 15
2870 Puurs-Kalfort

Tel. 03 889 22 48 * fax 03 899 15 26

Open: ma-vr van 10-18.30 uur
zaterdag 10-18 uur
zondag gesloten

APC

AUTO PARTS CENTER BVBA
ALLE AUTO-ONDERDELEN

- Groot- en kleinhandel
- Car-hifi - GSM's - carkits - navigatiesystemen
- Alarmen - blinderen autoruiten
- Wisselstukken en onderdelen: remmen, filters, uitlaten, schokdempers, ...
- Allesdraggers: skiboxen, sneeuwkettingen, ...
- Accessoires: uitbouwkits, verlagingskits, spoilers, sportluchtfilters, ...

Hemiksem

Kontich

Willebroek

Heuvelstraat 146
2620 Hemiksem
03/877.30.33
hemiksem@apc.skynet.be

Mechelissesteenweg 297B
2550 Kontich
03/458.76.93
kontich@apc.skynet.be

Dendermondesteenweg 212
2830 Willebroek
03/889.35.06
willebroek@apc.skynet.be

BANKET

R

O

O

D

Kerkstraat 26

Willebroek

Tel. 03/886 65 09

**P
H
I
L
I
P
P
E**

THE BEST HARDWARE STORE IN BELGIUM

Dendermondsesteenweg 111 / bus 29

2830 Willebroek

Tel : 03/866.48.44

Fax : 03/866.48.45

Openingsuren :

maandag : Gesloten

dinsdag : 10 u. - 18u.

woensdag : 10 u. - 18 u.

donderdag : 10 u. - 18 u.

vrijdag : 10 u. - 18 u.

zaterdag : 10 u. - 18 u.

Gesloten op zondag en feestdagen.

**carrosserie
Van den Eede**

herstellingen alle merken

Brandstraat 31
2830 Willebroek

btw 634 353 769

tel. 03/886 78 49
fax 03/886 04 58

Rijwielen - Naaimachines

Firma CLAESSENS

Mechelsesteenweg 8

(aan de brug)

2830 WILLEBROEK

Tel. : 03/886 62 70 - 03/886 38 51

Restaurant "BEUKENHOF"

Antwerpsestraat 300

2850 BOOM

Tel.: 03/888.65.68

Fax.: 03/844.74.39